

IS ER APARTHEID IN HET HEILIGE LAND?

Korneel De Rynck

MO* PAPER

nummer 42 – april 2010

www.mo.be

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. MO*papers worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Redactieraad MO*papers: Saartje Boutsen (Vredeseilanden), Ann Cassiman (Departement Sociale en Culturele Antropologie, KU Leuven), Ludo De Brabander (Vrede), Ann De Jonghe (Wereldsolidariteit), Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (MO*), Nathalie Holvoet (Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en -beheer Universiteit Antwerpen), Huib Huyse (HIVA KULeuven), Gijs Justaert (Wereldsolidariteit), Els Keytsman (Oxfam-Wereldwinkels), Hans Van de Water (VLIR-UOS), Didier Verbruggen (IPIS), Jo Vervecken (ABVV), Emiel Vervliet (hoofdredacteur MO*-papers), Koen Vlassenroot (UGent).

Korneel De Rynck is master in de moderne geschiedenis en in de vergelijkende en internationale politiek. Voor zijn tweede masterproef '*Us here, them there.*' *Etnocratie en Apartheid in het Heilige Land* trok hij vijf weken rond op de Westelijke Jordaanoever en in Israël. Hij schoof met de Palestijnen aan bij de checkpoints, zag de nederzettingen, bezocht tal van mensenrechtenorganisaties, verzamelde rapporten en sprak met heel wat betrokkenen. Voor meer informatie en verwijzingen naar de gebruikte literatuur, contacteer korneeld@hotmail.com.

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel

Suggesties: emiel.vervliet@mo.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het maandblad MO* en van de mondiale nieuwssite www.MO.be (i.s.m. het nieuwsagentschap IPS-Vlaanderen).

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

[inleiding]

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens werd in 1948 plechtig aangenomen en vierde in 2008 haar zestigste verjaardag. Gelukkige verjaardag? Ironisch genoeg begonnen in 1948 twee situaties van jarenlange, grootschalige en flagrante schendingen van de mensenrechten. Dat jaar deed in Zuid-Afrika de apartheid haar intrede en begon wat het ‘colosseum van alle conflicten’ wordt genoemd: het Israëliisch-Palestijnse conflict. En net toen Mandela en zijn kameraden in 1994 een einde maakten aan de apartheid, kwam er een vergelijking op tussen Zuid-Afrika en Israël. Expliciet verwijzend naar de ervaring in Zuid-Afrika, gingen politici, journalisten, waarnemers en activisten het Israëliische bewind beschuldigen van apartheid in zijn behandeling van de Palestijnse minderheid in Israël en de Palestijnen op de Westbank.

‘*Israël apartheid!*’ is totnogtoe slechts een goedkoop label gebleven, een populair modewoord, een activistische slogan die lekker bekt in betogingen. Apartheid staat in het geheugen gegrift als een verwerpelijk racistisch systeem, als een extreme uitloper van achterhaald kolonialisme, als een summum van schending van mensenrechten. Door Israël zo te bestempelen, wordt een aha-erlebnis gecreëerd. Maar het label wordt nauwelijks met argumenten onderbouwd. Wat apartheid precies betekent, blijft onduidelijk. Laat staan dat men argumenteert waarom de situatie dan apartheid is.

Is het label uit de lucht gegrepen of zit er een kern van waarheid in? Waar rook is, is vuur, zegt een spreekwoord. Israël gebruikt in het beleid ten aanzien van de Palestijnen termen die lijken op echo’s uit de Zuid-Afrikaanse geschiedenis. Beleidsvoerders spreken over *hafradah*, wat in het Hebreeuws ‘scheiding’ betekent, net als ‘apartheid’. In het midden van de jaren 1990 sprak Ehud Barak over *us here, them there* (wij hier, zij daar). Is er apartheid in Israël en op de Westelijke Jordaanoever?

De vraag heeft nog geen adequaat antwoord gekregen. De meeste onderzoekers maken een historische vergelijking tussen de situatie in Israël en op de Westelijke Jordaanoever en de specifieke Zuid-Afrikaanse apartheid om te wijzen op verschillen en/of gelijkenissen. Op basis daarvan argumenteren ze of er wel of niet sprake is van apartheid. Het vergelijken van twee in tijd, ruimte en context verschillende situaties is een interessante denkoefening, die echter wetenschappelijk onhoudbaar is. Het neigt tot selectiviteit en manipulatie van feiten. Stel dat je de genocide in Rwanda vergelijkt met de genocide in Duitsland. Het verloop, de betrokkenen, de motieven, de gevolgen, de reacties, enzovoort zijn verschillend. Betekent dit dat één van beide gevallen geen genocide is en het andere wel? Uiteraard niet.

Een vergelijking impliceert een oogpunt dat beperkt blijft tot twee specifieke situaties, terwijl er een perspectief nodig is dat boven of buiten die situaties staat. Er moet een algemene theorie of definitie zijn, waaraan je specifieke situaties kunt toetsen om ze te benoemen. We kunnen pas concluderen dat er zowel in Duitsland als in Rwanda sprake was van genocide, indien we eerst hebben gedefinieerd wat ‘genocide’ betekent en vervolgens analyseren of beide situaties aan die definitie beantwoorden. Een bepaalde situatie moet getoetst worden aan een universele definitie van apartheid, los van de Zuid-Afrikaanse context en van specifieke kenmerken zoals betrokkenen, gebeurtenissen en ideologieën.

Dergelijke definities bestaan al. Het toonbeeld is de VN-definitie in de Internationale Conventie over de Opheffing en Bestrafing van de Misdaad Apartheid van 1973. Die conventie was de kristallisering van een lange periode waarin de internationale gemeenschap het racistische beleid in Zuid-Afrika had bekritiseerd en was bedoeld als wettelijk drukkingmiddel. De conventie definieert apartheid in een eerste paragraaf als systematische en institutionele raciale segregatie en discriminatie met het doel een bevolkingsgroep te domineren (anders dan gewoon racisme of discriminatie). Vervolgens lijst ze de specifieke daden op die in dat kader en met dat doel worden uitgevoerd.

Maar deze en andere definities zijn volgens mij te vaag en vatbaar voor manipulatie, waardoor daarop gebaseerde onderzoeken vallen vooraleer ze staan. Al te vaak wordt apartheid gewoon gelijkgesteld met institutionele discriminatie. Maar dat gaat voorbij aan de factor van segregatie, hoewel *apartheid* toch vooral die betekenis heeft. Het unieke karakter van de apartheid wordt niet genoeg gevat. Na een overzicht in vogelvlucht van de bestaande literatuur stel ik vast dat onderzoek naar de geldigheid van het apartheidslabel, wat Israël betreft, nauwelijks bestaat of frappant tekortschiet... hoewel het iedere dag weer in kranten en op websites verschijnt en bodemloze discussies uitlokt. Een kritische reflectie is nodig. Ik probeer deze lacune op objectieve en begrijpelijke manier in te vullen. Op basis van literatuur over Zuid-Afrika heb ik zelf een universele definitie van apartheid geconstrueerd. Met andere woorden: verwijzend naar Zuid-Afrika als 'model' typeer ik apartheid als een systeem dat in iedere tijd en elke ruimte *kan* voorkomen en waaraan iedere situatie kan getoetst worden. In dit geval toets ik of de levensomstandigheden van de Palestijnen in Israël en op de Westbank onder het Israëliische bewind overeenstemmen met de definitie van apartheid.

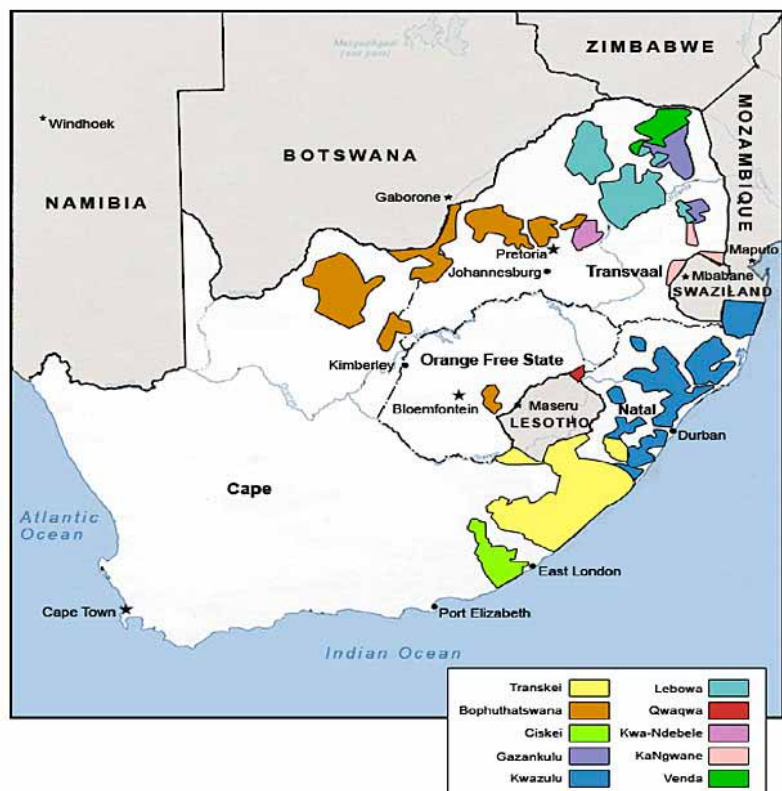
Wat is apartheid?

De Zuid-Afrikaanse apartheid

Apartheid, een Afrikaans woord voor ‘gescheidenheid’, was de naam van het systeem dat van 1948 tot 1994 bestond in Zuid-Afrika en dat gekenmerkt werd door verregerende raciale discriminatie en segregatie van volkeren binnen één regio. De blanke overheid – de vertegenwoordiger van de blanke kolonialisten van Engelse en Boers-Hollandse afkomst – voerde een racistisch beleid tegen de zwarte inheemse bevolking, *coloureds* (kleurlingen) en ‘anderen’ (vooral van Aziatische afkomst). Er was ook eerder al sprake van racisme en segregatie, als implicaties van het kolonialisme, maar pas toen de openlijk racistische Afrikaner National Party in 1948 aan de macht kwam, werd die politiek geïnstitutionaliseerd via een reeks wetten.

De overheid deelde inwoners van de staat volgens hun huidskleur in als blank, kleurling, Bantoe (zwart-Afrikaans) en Aziatisch/Indisch. Ieder individu kreeg een pasje, een identiteitsdocument met gegevens over plaats van geboorte, werkverleden, betaling van belastingen en een foto. De staat bepaalde vervolgens op basis van de rascategorie waartoe iemand behoorde welke rechten die persoon kreeg, waar hij of zij mocht wonen en waar hij of zij al dan niet mocht komen.

Blanken kregen het volle burgerschap. Zij genoten alle politieke, economische,

culturele en juridische burgerrechten en ook privileges en diensten. Ze mochten zich vrij bewegen en wonen waar ze wilden. 87 procent van het land was voor hen voorbehouden. Zwarten mochten daar geen grond kopen of huren. De meerderheid van de zwarten leefde in *townships* – getto's net buiten de door blanken gedomineerde steden – waar ze slechts de status van tijdelijke arbeiders hadden. De anderen moesten gedwongen leven op de overige 13 procent, in tien speciaal opgerichte *bantustans* of *homelands*, die overeenstemden met de onderverdeling van de zwarten in etnische groepen. Deze 'thuislanden' waren gefragmenteerde reservaten langs de oostelijke grenzen van het land. Ze hadden een pseudo-zelfbestuur, gekenmerkt door voogdij, coöptatie en collaboratie. Onder het mom van gescheiden ontwikkeling was er sprake van verdeel en heers. Die segregatie ging gepaard met campagnes van landonteigening en hervestiging. Via het pasjessysteem werden zwarten beperkt in hun beweging buiten de eigen gebieden. Ze hadden telkens toestemming nodig om die te verlaten en kregen die bijna enkel om economische redenen. Deze nationale, residentiële segregatie noemt men 'grote apartheid'. Daarnaast was er in het dagelijkse, openbare leven ook sprake van 'kleine apartheid:' in de publieke ruimtes in de steden waren er gesegregeerde en ongelijke faciliteiten in parken, vervoer, gebouwen en de overheid probeerde op alle niveaus rassenvermenging tegen te gaan. Dat ging absurd ver: in de gebouwen in Pretoria liepen zelfs de toiletpijpen van blanken en zwarten apart van elkaar naar beneden om pas ondergronds samen te komen.

De gefragmenteerde gebieden maakten het bestaan van een samenleving onmogelijk. Zwarten mochten in hun gebieden rechten uitoefenen, maar ook dat was relatief. Erbuiten hadden ze geen burgerschap of rechten die daarmee samenhangen. Politiek hadden ze enkel rechten in de eigen thuislanden. Ze hadden geen invloed op of inspraak in de regering en het parlement. Op economisch vlak mochten zij slechts werken in bepaalde sectoren in bepaalde gebieden indien de overheid daarvoor de toelating gaf. Ze werden uitgebuit als goedkope arbeiders ten voordele van de blanken. Ze mochten enkel niet-geschoolde beroepen uitoefenen en hadden lagere lonen. Ze werden niet erkend als volwaardige werknemers, hadden geen recht op staking en vertegenwoordiging door vakbonden. Op het gebied van onderwijs waren er aparte scholen voor zwarten, met minderwaardige faciliteiten en curricula, die slechts voorbereidden op handenarbeid en huishoudelijk werk in blanke gezinnen. Zwarten werden niet toegelaten aan blanke universiteiten. Via 'veiligheidswetten' bood de overheid zichzelf de mogelijkheid om elk verzet tegen het bewind hard te onderdrukken. Er was een partijdige rechtspraak die de ideologie van de staat steunde en geen eerlijk proces leverde voor zwarten. Er was een verbod op interracial huwelijken en seksuele contacten. Ook in sociale diensten zoals gezondheidszorg en sociale zekerheid en op het vlak van cultuur, religie en taal werden de zwarten onderdrukt. Door de druk van een interne strijd tegen de apartheid onder leiding van het *African National Congress* van Nelson Mandela en een wereldwijde anti-apartheidsbeweging kwam er 1994 een einde aan dit systeem.

Apartheid als systeem

Apartheid is al verschillende malen gedefinieerd buiten de specifieke Zuid-Afrikaanse context. Maar zoals we hebben gezien, schieten dergelijke bestaande definities te kort. Ik heb daarom zelf een definitie geconstrueerd: "Apartheid is een systeem waarbij een overheid een bepaalde bevolkingsgroep *discrimineert* en *segregeert*, gebruikmakend van wetten en instellingen. Een apartheidssysteem creëert aparte

maatschappijen in één en dezelfde ruimte en onder de koepel van één regime: een maatschappij voor een dominante groep en een andere voor een ondergeschikte groep. Verregaande institutionele discriminatie en segregatie zijn de twee pilaren van zo een systeem.”

Enerzijds is er, naar de letterlijke betekenis van apartheid, residentiële en sociale segregatie. Via confiscatie en relocatie concentreert de overheid een bevolkingsgroep in proportioneel te kleine, afgesloten en gefragmenteerde zones, die eigenlijk reservaten zijn. Er is een verbod of verregaande beperking op landbezit, huur, aankoop en grondbewerking voor de ondergeschikte groep in de zone buiten de reservaten, die zo voor hen verboden gebied wordt. Een aaneengesloten zone rond de reservaten is exclusief bestemd voor de dominante groep, die vrij land toegewezen krijgt door de staat. Voor de ondergeschikte groep worden ook verplaatsingen buiten de eigen gebieden sterk gehinderd door middel van een bureaucratisch systeem van pasjes, exclusie, controle over migratie en beperkte toegang tot gebieden. De leden van de dominante groep hebben daarentegen de mogelijkheid tot vrije beweging. Tevens wordt een beleid gevoerd om de vermenging van de verschillende bevolkingsgroepen zoveel mogelijk te verhinderen: er is een gescheidenheid in publieke voorzieningen (vervoer, gebouwen, recreatie, openbare plaatsen), exclusieve toegang of reservatie voor leden van een groep en verbod voor leden van een andere groep.

De beide groepen leven niet enkel *separate* (gescheiden), maar ook *unequal* (ongelijk). In kleine, afgesloten en verspreide gebieden kan een leven niet ten volle ontwikkeld worden. De mensen worden er immers afgeknipt van een buitenruimte die van vitaal belang is. Bovenop dit nefaste gevolg van segregatie komt ook een totale institutionele discriminatie in alle maatschappelijke domeinen. Er is politieke uitsluiting en onthouding van politieke rechten, zoals stemrecht en het vormen van partijen. Eén groep voert het beleid, de andere moet volgen. De rechtspraak komt niet tussen in geval van discriminatie, of werkt er zelfs aan mee en ondersteunt het regime. Afhankelijk van de identiteit van de beklagde, hanteert de rechtspraak twee standaarden. Vrije meningsuiting, dissidentie of oppositie worden zeer sterk onderdrukt. Op economisch vlak veroorzaakt de overheid onderontwikkeling, achterstelling en afhankelijkheid. De overheid verleent allerlei voorzieningen en voordelen aan de dominante groep, zoals infrastructuur, leningen, financiële impulsen, gezondheidszorg en sociale zekerheid, die ze veel minder of zelfs niet geeft aan de andere groep. Een eigen economie wordt totaal verhinderd, niet enkel door de vorming van enclaves, maar ook door restricties, het gebrek aan grondstoffen, controles en andere maatregelen. De leden van de benadeelde groep zijn aangewezen op de economie van de dominante groep, maar ervaren daarbij verregaande discriminatie. Goedkope arbeid wordt geëxploiteerd ten voordele van de dominante groep.

Apartheid is een etnisch regime waarbij de overheid een voorkeur institutionaliseert voor één groep ten koste van een andere, daarin zeer ver gaat en ook segregatie instelt. Een etnische staat (*ethnos*) strookt nooit met de beginselen van democratie (*demos*), zijnde vrijheid en gelijkheid. Apartheid doet dat a fortiori niet: er is democratie voor slechts één groep (een soort gereserveerde democratie), dus in totaliteit is er geen democratie. Er worden immers etnische keuzes gemaakt, één groep wordt geprivilegieerd en een andere gemarginaliseerd, er is sprake van dominantie en ondergeschiktheid, onvrijheid en ongelijkheid.

Apartheid in Israel?

De oprichting van de staat Israël en het vluchtelingenprobleem

Aangevuurd door het zionisme, het streven naar een joodse natie in Palestina, begonnen joden zich vanaf het einde van de negentiende eeuw te vestigen in het gebied. In 1947 waren er ongeveer 610 000 joden aanwezig, 32 procent van de bevolking. Zij hadden 8 procent van het land in bezit. In dat jaar deed de VN een voorstel tot scheiding van het land. 55 procent van het historische Palestina zou naar de joden gaan, hoewel die nauwelijks land bezaten. Het voorstel werd aanvaard door de joden, maar verworpen door de meeste Palestijnse leiders en Arabische staten. Na de verwerping van de resolutie lanceerden de Palestijnse Arabieren een gewapende campagne tegen de joden om de uitvoering ervan te verhinderen. Er brak een burgeroorlog uit tussen joden en Palestijnen, die de steun kregen van Arabische machten. Na de vestiging van de staat Israël in mei 1948 vielen de legers van vijf Arabische landen het gebied binnen en ontstond er een volledige oorlog. Maar de joodse soldaten waren veel beter georganiseerd en uitgerust en slaagden erin 78 procent van het Britse Mandaatgebied Palestina in bezit te krijgen.

Tussen 1947 en 1949 zijn ongeveer 740 000 van de 900 000 Palestijnen verdreven of gevlucht naar naburige Arabische landen. 75 000 anderen zijn verdreven of gevlucht naar andere delen binnen de huidige grenzen van Israël. Gedurende en na de oorlog vernietigde Israël ongeveer 400 van de 500 Arabische dorpen. De staat bouwde er meestal een nieuwe joodse nederzetting of legde er een park of kerkhof aan. Op die manier verdwenen de sporen van de vroegere bewoning. Er is een groot debat over de vraag of de zionistisch-Israëliëse leiders al dan niet een etnische zuivering hebben uitgevoerd. Het 'verdwijnen' van de meeste Palestijnen – ongeacht of zij vluchtten of werden verdreven – maakte het mogelijk om de zionistische droom te verwezenlijken: de vestiging van een levensvatbare joodse staat, met als voorwaarde de aanwezigheid van een demografische joodse meerderheid op een merendeel aan joodse grond.

De numerieke meerderheidspositie zou de joden automatisch een dominante rol opleveren. De staat Israël haastte zich dan ook om meteen na 1948 een combinatie van twee wetten in te stellen die van de 'verdwijning' van de Palestijnen een wettelijk feit accompli maakten. De Nationaliteitswet dwong de Palestijnen buiten de grenzen te

leven, terwijl de *Absentee Property Law* (Wet op het Eigendom van Afwezigen) hun gronden en eigendommen confisqueerde. Vandaag de dag leven ongeveer vier miljoen Palestijnse vluchtelingen buiten de grenzen van Israël, vervreemd van burgerschap. Ondanks resoluties van de VN die de terugkeer van de Palestijnen eisen, is er tot nu zelfs niet het minste teken dat dit zal gebeuren. Het blijft een van de sleutelkwesties in het Israëlisch-Palestijnse conflict.

Verschillende wetenschappers menen dat de verplaatsing van een bevolking buiten de grenzen en de denationalisering – het niet-verlenen van burgerschap aan vluchtelingen en dus het verhinderen van deelname aan het maatschappelijk leven – gelijk staan aan apartheid. Maar apartheid veronderstelt een relatie tussen een staat en een bevolkingsgroep binnen bepaalde grenzen. De vluchtelingen staan niet onder Israëlisch bewind, maar we moeten wel in het achterhoofd houden dat ze bestaan. Zij hebben het altijd veel slechter gehad dan de groep Palestijnen die in Israël bleef. Dat relativeert de problemen die we vaststellen in Israël, maar daarom zijn ze niet minder belangrijk.

Ongeveer 160 000 Palestijnen zijn in de nieuw gestichte staat Israël blijven wonen. Hun aantal is door de jaren heen gegroeid tot de 1,4 miljoen Palestijnen die vandaag in Israël leven – 20 procent van de totale bevolking van 7 miljoen. Zij leven vooral in steden en dorpen in de regio Galilea in het noorden, de driehoek tussen Tel Aviv en de Westelijke Jordaanoever in centraal-Israël en de Negevwoestijn in het zuiden. Samen vormen zij een nationale, etnische en religieuze minderheid, die meestal wordt aangeduid als ‘Israëlische Arabieren’. Ons onderzoek gaat precies over deze Palestijnse minderheid in de staat Israël, officieel het gebied binnen de Groene Lijn (de internationaal erkende grens na de Zesdaagse Oorlog in 1967). Welke positie kregen zij in de Israëlische maatschappij? Zijn zij slachtoffers van een etnisch regime, of zelfs van apartheid?

Discriminatie en segregatie in een etnisch-joodse staat

De oprichting van de staat Israël werd gezien als de vervulling van de zionistische droom: de vestiging van een onafhankelijke joodse staat in het historische thuisland van de joden, waar joden naartoe konden migreren en met banden met de joodse diaspora in de wereld. Het zionisme is beïnvloed door etnisch-nationalistische ideeën, opgedaan door de ervaring van de nationaliseringsprojecten in West- en Oost-Europa en Rusland. In de lijn daarvan definieert de staat Israël zichzelf sinds 1948 als een *joodse* staat, een staat van en voor het joodse volk. Joods-zijn is de *raison d'être* van deze staat. Het zionisme is de staatsideologie. Dat blijkt uit symbolen als de joodse vlag, het staatsembleem en het nationale volkslied. Het staat ook te lezen in verschillende wetten. Binnen de context van een historisch complexe vraag naar de joodse identiteit wordt het joods-zijn van de staat Israël op twee manieren geconceptualiseerd. De conservatieve strekking interpreteert ‘joods’ in een strikt religieuze zin, terwijl de liberale strekking meer uitgaat van de joodse nationaliteit en basiswaarden. Hoewel de etnische invulling van joodsheid onder invloed van de liberalen iets inclusiever is geworden, zijn de grenzen van het joods-zijn niet genoeg verlegd om niet-joden tot de natie te rekenen. Bovendien blijft de scheiding tussen staat en religie wazig en blijft ‘joods’ impliciet een religieuze connotatie hebben. Ongeacht de interpretatie van het begrip ‘joodse staat’ en gezien de verwevenheid van religieuze en etnisch-culturele noties, sluit ‘joods’ in alle geval ‘niet-joods’ uit. De definiëring van Israël als joodse staat is geen retoriek van democratie, omdat dit een discours vereist van inclusie, gelijkheid en vrijheid. Er is een retorische uitsluiting van niet-joden, met name de Palestijnse minderheid.

Vele als democratisch beschouwde landen definiëren zich ook op etnische of religieuze wijze. Israël is hierin niet uniek. Frankrijk noemt zich de *Republique Française*, hoewel het verschillende niet-Franse etnische groepen bevat. Finland definieert zich als Fins, al is er in het land een grote Zweedse minderheid aanwezig. Engeland definieert zich als Anglicaans. Enzovoort. Het verschil tussen westerse en andere democratieën aan de ene kant en de staat Israël (en andere landen) aan de andere kant bestaat erin dat de ideologische zelfdefinitie en praktijk helemaal samenvallen. De retorische discriminatie weerspiegelt zich in daadwerkelijke discriminatie.

De belangrijkste uitdrukking van de joodsheid van de staat Israël is demografisch van aard. Niets maakt Israël meer joods dan haar bevolking. Via migratieregels en een demografisch beleid ijvert de overheid er sinds 1948 voor om de joodse meerderheid zo groot mogelijk te maken en de Palestijnse minderheid zo weinig mogelijk te laten aangroeien. Vanuit joods oogpunt is het omwille van deze demografische bezorgdheid absoluut onmogelijk om de Palestijnse vluchtelingen te laten terugkeren naar Israël. Joden hebben daarentegen wel 'recht op terugkeer'. Volgens de Wet op de Terugkeer mag iedere jood in de wereld migreren naar Israël en wordt hij of zij automatisch burger van de staat, wat wordt bevestigd in de Nationaliteitswet. Deze wetten benadrukken Israël als een staat voor alle joden: niet enkel zij die in Israël wonen, maar alle joden in de wereld. De verbondenheid met de joodse diaspora maakt dat Israël zich niet als 'Israëlich' en dus puur territoriaal kan afbakenen. Dit zou de externe joden uitsluiten, wat indruist tegen het wezenskenmerk van de staat. Ook de onduidelijke positie van de joodse kolonisten op de Westelijke Jordaanoever verhindert een afbakening van Israëls grenzen.

De Palestijnen die in het gebied bleven wonen of er toch in slaagden om te migreren, kwamen terecht in een staat die niet enkel joods is in demografisch opzicht, maar in alle maatschappelijke domeinen. Nochtans kregen zij volledig burgerschap. Hoe valt dan te verklaren dat zij geen gelijkheid ervaren met hun joodse medeburgers? De verklaring van deze ogenschijnlijke paradox – tevens de essentie van het verschil tussen democratieën en de staat Israël – schuilt in de invulling van het concept burgerschap. In veel democratieën wordt burgerschap begrepen op een civiele en territoriale manier en verbonden met gelijke rechten. Dit betekent dat alle burgers binnen de geografische grenzen van de staat hetzelfde type burgerschap krijgen, ongeacht verschillen in ras, etnie, nationaliteit, religie of sekse. In theorie bestaat er dus gelijk burgerschap. Desondanks bestaan er fenomenen als gedwongen assimilatie, discriminatie en stratificatie. Maar groepen die niet behoren tot de oorspronkelijke of dominante etnie of natie hebben van rechtswege wel de mogelijkheid om zich te integreren en gelijke rechten af te dwingen. In die zin is een democratische staat nooit helemaal democratisch, maar moet hij er voortdurend naar streven om dit wel te worden. In Israël wordt een civiel of territoriaal burgerschap verleend aan alle Israëlitische burgers, ongeacht etnie, nationaliteit en religie. Joden en niet-joden krijgen dus hetzelfde burgerschap. Dit brengt een basispakket rechten met zich mee: het recht op stemmen, politieke participatie, beweging, economische ontwikkeling, ... Maar in Israël is dit burgerschap niet volwaardig. Het wordt ondergeschikt gemaakt aan een andere categorie, namelijk 'nationaliteit' (*leum* in het Hebreeuws) of 'etniciteit'. En binnen die nationaliteit is er wel een onderscheid tussen de joodse en niet-joodse nationaliteit. De keuze voor een niet-territoriaal etnisch burgerschap is te begrijpen vanuit de verbondenheid met de joodse diaspora in de hele wereld. De ideologie en het karakter van de staat Israël als de staat van alle joden verhinderen een territoriale

afbakening. Het resultaat: niet het burgerschap noch het lidmaatschap in de staat, maar etniciteit bepaalt de verdeling van rechten, invloed en hulpbronnen.

De hiërarchie tussen burgerschap en nationaliteit is op zich niet problematisch, maar wel problematisch is de voorkeur voor één nationale groep – de joodse. De Israëliëse overheid discrimineert en segregert op basis van dit nationaliteitscriterium. Het lidmaatschap van de joodse etnische groep levert meer en betere rechten op, net als meer en betere diensten en meer en betere grond. Op die manier wordt dit de dominante etnische groep. Leden van de andere etnische groep, de niet-joden of de Palestijnen, hebben bepaalde rechten niet of worden gediscrimineerd. Het zijn ondergeschikte tweederangsburgers. Omwille van de verbinding van Israël met de joodse diaspora leidt deze etnisch-nationale voorkeur tot een disproportionele intern-externe verhouding: joden in de hele wereld hebben in feite meer rechten dan Palestijnen die binnen de staat wonen. Via de categorie nationaliteit als basis voor rechten wordt de etnische voorkeur realiteit, hoewel er aan de oppervlakte een gelijk burgerschap lijkt te bestaan.

De institutionele discriminatie en segregatie op basis van etnie of nationaliteit speelt op verschillende niveaus van het beleid: bij het toewijzen van land, grondbezit en bewoning; politieke participatie; jurisdictie; economie; cultuur, religie, taal en onderwijs.

Land en segregatie

Naast demografie en burgerschap zijn grondbezit en bewoning de belangrijkste thema's in de joodse staat en in het Israëliësch-Palestijnse conflict. De verwerving en bewoning van grond in Palestina is het zionistische streefdoel bij uitstek, in navolging van de slogan 'een land zonder mensen voor een volk zonder land'. Grond is het domein waarop de Palestijnen het sterkst gediscrimineerd worden en op basis waarvan ze segregatie ervaren. Veel andere problemen zijn hiervan afgeleid. Een opvallende parallel is dat grond ook een van de centrale criteria vormde in het apartheidssysteem.

Landonteigening

Net vóór 1948 bezat de joodse gemeenschap in het historische Palestina ongeveer 7 à 8 % van het land. In de loop der jaren zijn allerlei maatregelen genomen, wetten uitgevaardigd en regelingen gebruikt die grond in beslag namen als staats eigendom en de facto in joodse handen brachten. De Wet op het Eigendom van Afwezigen confisqueerde de grond en eigendommen van de externe vluchtelingen en plaatste die onder staatsgezag. Maar ook de 75.000 Palestijnen die zich in de periode 1947-1948 al dan niet onder dwang binnen het huidige territorium van Israël hadden verplaatst en zelfs nog maar enkele dagen hun grond hadden verlaten, zonder de toen toekomstige grenzen te overschrijden, werden samen met hun eigendom 'afwezige' en onteigend. Ze werden met een oxymoron 'aanwezige afwezigen' genoemd. Vandaag zijn er 250 000 dergelijke 'aanwezige afwezigen'. Ze werden hervestigd in (vluchtelingen)wijken nabij overblijvende Arabische stadjes of in bestaande dorpen. Hoewel onder de definitie ook joden vielen, werd de wet enkel gebruikt tegen Arabieren.

Bovendien werd niet enkel de grond van vluchtelingen maar ook die van nog aanwezige Palestijnse burgers afgenomen via allerlei wetten die 'militaire' of 'publieke' voorwendselen gebruikten. Een frappante maatregel is bijvoorbeeld de Nationale Wet op Ruimtelijke Ordening en Bouwen (1965). De grond die veel dorpen vaak al voor het

ontstaan van de staat in bezit hadden, werd nu retroactief herbestemd als non-residentieel gebied, landbouwgrond of open ruimte en de staat eiste de eigendom over die zones op. Dit benadeelde ongeveer 100 000 inwoners, hoofdzakelijk bestaande uit bedoeïenen in de Negevwoestijn. De tientallen dorpen die hieraan ten prooi vielen, werden gedegradeerd tot 'niet-erkende dorpen' en als dusdanig behandeld. De Israëliëse overheid doet alsof er geen mensen wonen en dat leidt tot een surrealistisch scenario. De gemeenschappen worden uitgesloten van staatsplanning en staan niet op regeringskaarten: ze hebben geen lokale raden en ontvangen weinig tot geen basisvoorzieningen zoals elektriciteit, water, telefoonlijnen, riolering, onderwijs of gezondheidszorg. De overheid beperkt ook de ontwikkeling van de fysieke infrastructuur: ze verbiedt het bouwen en herstellen van huizen en de aanleg van geplaveide wegen en rioleringen. En zo komt het dat 93% van het land vandaag in handen is van de staat... en van de joodse burgers, zo blijkt.

Ongelijke allocatie

De 93% van het land in Israël wordt geclassificeerd als *Israel Lands* en beheerd door de staat. De Israëliëse Landadministratie (ILA), ontstaan in 1960 na een akkoord tussen de staat en het zionistische Joods Nationaal Fonds (JNF), is het hoogste overheidsorgaan dat verantwoordelijk is voor de administratie van de grond. De praktische controle over de grond is gedelegeerd aan twee instanties: 76% staat onder het rechtstreekse beheer van de regering, 17% is 'mandaatgebied' van het JNF.

Het Joods Nationaal Fonds is samen met de Internationale Zionistische Organisatie en het Joods Agentschap een van de belangrijkste zionistische instellingen. Vóór 1948 functioneerden deze instellingen als de leidende organen van de zionistische beweging. Onder die noemer streefden ze ernaar om zoveel mogelijk grond in Palestina in joods eigenaarschap te brengen en joden ernaartoe te laten migreren. Na de vestiging van de staat werden zij niet opgeschort. Integendeel, de staat Israël gaf de nationale instellingen via wettelijke samenwerkingsakkoorden een quasi-gouvernementele status en de bevoegdheid om functies uit te oefenen die van nature regeringsfuncties zijn, zonder hun historische mandaat, namelijk het bevorderen van *alleen* joodse belangen, te wijzigen. De staat liet ook toe dat het JNF 17 procent grond (vooral vruchtbare landbouwgrond) gebruikt en verdeelt volgens de eigen principes. Vermits het JNF enkel joden dient, worden Palestijnse burgers uitgesloten van deze gronden. Er speelt dus een subtiele dubbele structuur: de overheid, die officieel geen onderscheid mag maken, schakelt het JNF in om toch te discrimineren.

76 procent van het land staat onder het 'rechtstreekse' beheer van de staat. Volgens het principe van gelijkheid, dat geldt voor alle publieke autoriteiten, mag de ILA niet discrimineren ten aanzien van de Palestijnen wat betreft de reguliere (niet-JNF-) staatsgrond. Maar hoewel veel van die grond oorspronkelijk aan de Palestijnen toebehoorde, krijgen zij slechts kleine stukjes van de taart. Dat heeft verschillende verklaringen. De ILA besteedt bepaalde van haar gronden toch weer uit, maar doet dat aan het Joods Agentschap, een andere zionistische organisatie die enkel grond verleent aan joden.

Daarnaast heeft opnieuw het JNF grote inspraak in het grondbeleid van de staat. Vooral daardoor hanteert de staat dezelfde principes als de zionistische instellingen. En bijgevolg gaat bijna alle staatsgrond naar joodse burgers. Op de onteigende gebieden heeft de staat sinds 1948 meer dan 700 joodse nederzettingen gebouwd. Hoewel zij vrij

gering bevolkt zijn, kunnen ze zich gemakkelijk uitbreiden in de breedte, ook in zones die volgens de wetten nog altijd toebehoren aan Palestijnen, die voorbehouden zijn voor militaire doeleinden of die open en neutraal moeten blijven. Tegelijk zijn er sinds 1948 geen nieuwe Palestijnse steden of dorpen gebouwd of nieuwe woonbuurten voor Palestijnen gecreëerd. Slechts 0,25 procent van de staatsgrond is tot nu toe naar Arabische gemeenschappen gegaan. De overheid verplaatste onteigende Palestijnen naar afgebakende zones of voegde ze toe aan overgebleven Palestijnse centra. Israël beperkt in zijn planningsbeleid de uitbreiding van al deze woongebieden, vooral door hun gemeentelijke jurisdictie nauwelijks op te schuiven. Daardoor kan er enkel gebouwd worden binnen de bestaande zones en niet daarbuiten, ook niet indien er dichtbij andere Palestijnse grond gelegen is. Omdat de bevolking aangroeit, raken de gebieden overbevolkt. Uit wanhoop gaan Palestijnen ‘illegaal’ bouwen (zonder vergunning of gemeentelijke plannen). Dat leidt tot confrontaties met de overheid, die vaak resulteren in de vernietiging van deze woningen.

Enclavevorming en residentiële segregatie

De grond rond de Arabische gemeenschappen is in handen van de staat of de zionistische instellingen en is dus exclusief joods. De Palestijnse gebieden blijven beperkt. De Palestijnen worden zo bijna volledig uitgesloten van meer dan 80 procent van de grond. Terwijl de Palestijnse gemeenschap bijna 20% van de totale bevolking uitmaakt, leeft zij op slechts 2,5 tot 3,5% van de staatsgrond. De buitengrenzen van Palestijnse gebieden worden nauwelijks opgeschoven. Joodse gemeenschappen zijn ook zodanig rond en tussen Arabische dorpen geplaatst dat uitbreiding en territoriale samenhang van die dorpen vermeden wordt. De Palestijnse gemeenschappen zijn door deze exclusiviteit, insluiting en omsluiting gefragmenteerde enclaves geworden, of zelfs reservaten. De overheid heeft niet op een bepaald moment Palestijnse reservaten gecreëerd. Wel heeft zij de overgebleven Palestijnse gemeenschappen door een restrictief grondbeleid *omgevormd* tot reservaten. Die situatie impliceert residentiële segregatie: ingeperkte mono-etnische Palestijnse gemeenschappen bestaan gescheiden naast exclusieve joodse gemeenschappen. Ook in de steden waar er nog Palestijnse gemeenschappen overbleven, was er gettovorming. De Palestijnen leven er samengetroeft in overbevolkte buurten die minder faciliteiten en diensten krijgen dan de rest van de stad. Hoewel de segregatie niet absoluut is (hier en daar is er vermenging op kleine schaal) en ook andere (politieke, economische, culturele, vrijwillige, ...) factoren kunnen bijdragen tot segregatie, is de enclavevorming en de permanente segregatie duidelijk het resultaat van een bewust staatsbeleid. Vandaar dat we met recht kunnen spreken van institutionele segregatie. Dit stemt overeen met de criteria in de definitie van apartheid.

Bewegingsvrijheid

De Israëlische Palestijnen hebben wettelijk gezien recht op vrije mobiliteit. Ze kunnen zich verplaatsen waar ze willen, ze mogen vrij reizen. Er is dus geen sociale segregatie. De Wet op het Verbod van Discriminatie op het vlak van Producten en Diensten en Toegang tot Vrijtijds- en Openbare Voorzieningen (2000) verbiedt discriminatie op basis van ras, religie, nationaliteit, geslacht, seksuele voorkeur en andere karakteristieken, in hotels, restaurants, culturele centra, musea, bibliotheken, zwembaden, winkelcentra en andere openbare plaatsen. In de steden kunnen Palestijnen wandelen in joodse winkelstraten, eten in joodse restaurants en in die buurt het openbaar vervoer nemen. Bepaalde onderzoekers wijzen er echter op dat het al is gebeurd dat Palestijnen de toegang tot publieke ruimtes werd verhinderd. Ze voelen zich bedreigd in bepaalde gebieden en durven er niet meer komen, ervaren racistische aanvallen of moeten al te vaak hun identiteitskaart tonen. Daarbij gaat het niet enkel om particuliere discriminatie, ook vanwege de politie wordt ongelijke behandeling gesignaleerd. Er staan geen bordjes met 'niet toegankelijk voor niet-joden', maar er zijn verborgen tekenen. Desondanks is er voorlopig nog altijd een grote bewegingsvrijheid voor Palestijnen. Maar *Arabs in Israel can move, but they cannot stay* (Arabieren in Israël mogen zich bewegen, maar ze mogen niet blijven).

Ruimtelijke segregatie is een belangrijk onderdeel van het apartheidssysteem. Dat blijkt ook al omdat de term voor het systeem – apartheid – letterlijk 'scheiding' betekent. In Zuid-Afrika was segregatie in ruimte en mobiliteit een symbool en kernonderdeel van de apartheid. Aangezien dit niet aanwezig is in Israël, is niet voldaan aan één belangrijk criterium om te kunnen spreken van apartheid.

Politiek, rechtspraak, economie en cultuur

Ook op het niveau van politiek, rechtspraak, economie en cultuur is er in Israël een verregaande institutionele discriminatie. Er zijn overeenkomsten, maar ook verschillen met apartheid.

Een apartheidssysteem kent een verregaande – zo niet totale – uitsluiting of onthouding van politieke rechten. De ondergeschikte groep kan niet stemmen, opkomen voor verkiezingen, verkozen worden en zetelen. Deze groep is niet aanwezig in de regering en andere instellingen. De politieke macht ligt volledig bij de andere groep. In Israël is er een duidelijke institutionele discriminatie op politiek vlak. Wetten en maatregelen vanwege de overheid verhinderen de Palestijnen de volledige uitoefening van het politieke burgerrecht. Het Israëlische parlementaire systeem concentreert de meeste staatsmacht in een coalitiekabinet en bij de eerste minister. Uitsluiting uit de coalitie betekent uitsluiting van de beslissingsmacht. Geen enkele Arabische partij heeft ooit deel uitgemaakt van een Israëlische regeringscoalitie, omwille van een krachtige consensus bij joodse beleidsmakers en het volk dat Arabische partijen te radicaal zijn voor participatie. Arabische partijen en kandidaten moeten zich onderwerpen aan een zionistische consensus, namelijk de erkenning van Israël als 'joods en democratisch'. De meeste Arabische politici hebben omwille van hun minderheidssituatie uiteraard gelijkheid tussen Arabieren en joden voor ogen. Zij beschouwen het feit dat Israël zich definieert als een joodse staat, met alle beleidsimplicaties, als de bron van hun problemen. Het is dus logisch dat ze de etnische aard van de staat aan de kaak stellen. Het is echter bij wet verboden om Israël op te roepen een staat voor alle burgers te zijn of kritiek te leveren op het etnisch-joodse

beleid. Op die manier worden partijen beperkt in bewegingsruimte, programma en activiteiten. Een ander gevolg is dat het meestal wetsvoorstellen van Palestijnen zijn die sneuvelen. Er zijn ook maar weinig Palestijnen die hoge bureaucratistische en politieke functies bekleden. Het centrale overheidsbeleid wordt volledig bepaald door Israëliische joden. De Palestijnen hebben geen reële politieke macht. Maar anderzijds wordt de Palestijnse minderheid niet totaal uitgesloten op het politieke toneel of verhinderd te participeren. De Palestijnen kunnen stemmen, partijen vormen, parlamentslid worden. Ze worden niet door formeel-wettelijke regels maar door een joodse consensus uit het regeringsbeleid gehouden. Af en toe hebben ze indirect invloed. Er bestaan regels voor proportionele vertegenwoordiging en nu en dan bekleedt een Palestijn wel eens een hogere politieke post. Er is dus enerzijds wel institutionele discriminatie, maar er zijn ook partiële significante rechten, anders dan in het apartheidsstelsel.

Er is een subjectieve rechtspraak, een beperkte meningsuiting en repressie. Terwijl joodse burgers worden vervolgd in burgerrechtbanken, moeten veel Palestijnen voor de strengere militaire rechtbanken verschijnen. Palestijnse dissidenten kanten zich tegen het joods-zijn van Israël omwille van de discriminerende implicaties. Maar net dat wordt door Israël geïnterpreteerd als anti-Israëliisch en non-democratisch. Uitspraken van Palestijnse volksvertegenwoordigers worden vlugger beschouwd als aanzettend tot geweld of verzet, terwijl racistische uitspraken van joodse politici – zoals Avigdor Liebermann – worden gerechtvaardigd als vrije meningsuiting. De Palestijnen zijn zwaar ondervertegenwoordigd in de rechtspraakorganen. Leger en politie onderdrukken dissidentie op vrij harde wijze. Rechtspraak en repressie zijn in Israël moeilijk van elkaar te scheiden. Dit is een teken aan de wand. Maar toch komt deze institutionele discriminatie niet helemaal overeen met het apartheidscriterium, dat nagenoeg geen juridische rechten voorziet.

De voorziening van overheidsdiensten en faciliteiten kent een sterke verborgen discriminatie. Het JNF en het Joods Agentschap verlenen, met steun van de staat, enkel faciliteiten aan joodse burgers. Ook de staat volgt dat patroon, zij het op minder uitgesproken wijze. Er is budgettaire discriminatie: Arabische gemeenten en lokale raden ontvangen in verhouding minder van het nationale budget dan joodse gemeenschappen. De ontwikkeling van de Palestijnse gebieden wordt afgeremd. Er is een gebrek aan infrastructuur en accommodatie (water, elektriciteit, gezondheidszorg, ...) in verhouding tot de bevolkingsgrootte. Op dat vlak lijken de Arabische dorpen een soort geïsoleerde eilandjes binnen het nationale en regionale systeem. De niet-erkende dorpen in de Negevwoestijn zijn er op dit vlak het ergst aan toe. Welvaartsvoordelen zijn in veel gevallen enkel van toepassing op wie militaire dienst heeft verricht of familieleden daarvan. Bijna alle joden verkrijgen op die manier voordelen als een lening voor een huis, voorrang bij tewerkstelling, studietoelagen en lagere belastingen. Ook orthodoxe joden met vrijstelling van legerdienst krijgen voordelen. Aangezien de meerderheid van de Palestijnen niet wordt gerekruteerd (enkel druzen en sommige bedoeïenen), zijn zij grotendeels uitgesloten van die voordelen. Een eigen Palestijnse economie bestaat niet meer in Israël. De landbouw is na 1948 gekortwiekt, een eigen industrie is er niet. De Palestijnen zijn aangewezen op en afhankelijk van de joodse industrie. Daarin ervaren ze bovendien ongelijkheid in werkgelegenheid, het type banen, inkomen en status. De Palestijnen kampen met een hogere werkloosheid en een hogere armoede. In de economische beleidsorganen spelen de Palestijnen nauwelijks een rol. Er zijn grote overeenkomsten met het criterium van apartheid. Maar apartheid gaat verder en kent een volledige sturing van de toewijzing van arbeid, een totale

uitsluiting uit bepaalde beroepen en een exploitatie van goedkope arbeid. In Israël is er ondanks de institutionele discriminatie een grotere vrijheid en een minder extreme ongelijkheid dan in een apartheidssysteem. De Arabische levensstandaard is met de jaren ook gestegen, hoewel minder vlug dan de joodse.

Onderwijszaken staan volledig onder controle van het ministerie van Onderwijs. Arabieren worden uitgesloten van belangrijke posities in dat ministerie. Arabische tussenniveaus vervullen slechts een technische rol. Daardoor heeft de Palestijnse minderheid geen zeggenschap over het algemene onderwijssysteem noch de Arabische onderwijsinstellingen. Ongelijke curricula en voorzieningen zijn de belangrijkste problemen die voortkomen uit die asymmetrie. Het onderwijs richt zich op de joodse cultuur en erfenis, nauwelijks op de collectieve belangen en culturele aspecten van de Palestijnse gemeenschap. Faciliteiten zijn slechter toebedeeld aan Arabische scholen. Er zijn problemen met de gebouwen, vervoer naar school, materiaal, speciale programma's en sociale diensten. De Palestijnse scholen zijn de zwakste in de hele staat. Aan de Israëliëse instellingen voor hoger onderwijs zijn overal Palestijnen aanwezig. Dat is het enige onderwijsniveau waar er integratie is. Er is wel discriminatie, maar niet radicaal. Er is geen gesegregeerd onderwijssysteem zoals in een apartheidssysteem. Cultureel is er op alle vlakken een joodse hegemonie, maar de Palestijnen kunnen zich in zekere mate cultureel ontwikkelen of uitdrukken. De Arabieren hebben een relatieve vrijheid om hun religie uit te oefenen. Het Arabisch wordt achtergesteld, maar is wel een officiële taal in Israël.

Geen apartheid, wel etnocratie

Israël is in definitie en werkelijkheid een etnisch-joodse staat, ten koste van de Arabisch-Palestijnse minderheid. Op bepaalde punten zijn er overeenkomsten met een apartheidssysteem. Vooral de residentiële segregatie en de verregaande op het vlak van grondbezit kunnen hier vermeld worden. Maar andere omstandigheden wijken af van of passen niet in een apartheidssysteem. En dit zijn geen details. Er is institutionele segregatie, maar enkel op residentieel vlak. Palestijnse burgers kunnen zich relatief vrij bewegen en zich mengen met joodse medeburgers, wat in een systeem van apartheid niet denkbaar is. In ieder maatschappelijk domein – politiek, rechtspraak, economie en cultuur – is er institutionele discriminatie, maar er zijn wel significante partiële rechten, waardoor er geen volledige exclusie bestaat zoals bij apartheid. In Israël kunnen de Palestijnen net als de joodse burgers deelnemen aan de democratische 'infrastructuur' (stemrecht, meerpartijstelsel, rechtspraak). En hoewel die participatie niet democratisch wordt ingevuld, worden ze niet volledig uitgesloten van deze infrastructuur. Een aantal essentiële systeemkenmerken zijn dus niet of te weinig aanwezig om van apartheid te kunnen spreken. Als we consequent vasthouden aan de definitie van apartheid, moeten we concluderen dat er in Israël *geen* apartheid is.

Anderzijds is er overduidelijk ook geen democratie. Een etnische staat kan in se niet democratisch zijn: exclusief staat tegenover inclusief, ongelijkheid tegenover gelijkheid. Een etnische democratie bestaat niet, laat staan dat Israël – de verregaande etnische voorkeur in acht genomen – zo kan bestempeld worden. Het regime wijkt te veel af van de democratische kernprincipes. Enkel het feit dat er democratische procedures aanwezig zijn en dat de minderheid daaraan mag deelnemen, impliceert nog niet dat er democratie is.

Israël is dus geen democratie en ook geen apartheidssysteem, maar het land

vertoont wel kenmerken van beide. In plaats van deze termen te onderwerpen aan *conceptual stretching* – en ze dus uit te rekken of te reduceren – tot ze wel bij de situatie passen, kunnen we beter een nieuw en beter label te gebruiken: *etnocratie*. Een *etnocratie* bezit verschillende formele democratische structuren: verkiezingen, wetgeving met nadruk op mensenrechten, burgerrechten (zoals vrijheid van beweging), een parlementair systeem, een vrij onafhankelijke rechtspraak, een relatief open systeem van media en communicatie, enzovoort. De ondergeschikte groep krijgt burgerschap en kan deelnemen in die democratische structuren. De leden van die groep hebben stemrecht, participeren aan de politiek, kunnen vrij reizen, kunnen zich economisch ontwikkelen en hebben recht op meningsuiting. Maar dit is slechts een façade, waarachter een etnische dominantie schuilgaat. Etniciteit, en niet territoriaal burgerschap, bepaalt de ultieme toewijzing van rechten, machten en middelen. De leden van de dominante etnische groep worden geprivilegieerd en zijn superieur. De leden van de andere groep worden ondanks hun burgerschap, maar omwille van het feit dat ze geen lid zijn van de dominante groep, op alle niveaus gediscrimineerd. De rechten die ze krijgen zijn wel significant, maar ook partieel. In een *etnocratie* is er, zoals O Yiftachel het uitdrukt, een “institutionalisering van het etniseringsproject binnen een zelfverklaarde democratische context”. Deze ‘etnisering’ voltrekt zich op alle vlakken van de maatschappij, in de eerste plaats territoriaal en demografisch. Men wil de ruimte zo totaal mogelijk reserveren voor de etnische groep en in die ruimte een etnische meerderheid plaatsen, wat men afdwingt via een selectief beleid van migratie en burgerschap. Ook de politieke, culturele, economische en andere velden worden ‘ge-etniseerd’. Het staatsapparaat is in handen van één etnische groep, waarvan de leden de staat zien als *hun* staat en het land als *hun* thuisland (*collective entitlement*). Zo’n regime installeert vaak ook een gesegregeerde samenleving. In het geval van Israël is de etnisering een ‘judaisering’ en is de dominante etnische groep joods, de ondergeschikte Palestijns.

Een *etnocratie* is geen democratie. De etnische exclusieve voorkeur en dominantie botsen met de democratische kernprincipes. Maar het is ook geen apartheid! In een apartheidssysteem worden nagenoeg geen rechten gegeven, terwijl dat in een *etnocratie* wel gebeurt. Dit model is voorlopig het beste alternatief als label voor het Israëlische bewind. Het houdt op een geloofwaardige manier het midden tussen democratie en apartheid. Deze term draagt bij tot een beter begrip van de situatie, terwijl het apartheidslabel verstorend werkt.

Apartheid op de Westelijke jordaanoever?

Israël veroverde de Westelijke Jordaanoever tijdens de Zesdaagse Oorlog in 1967. Jordanië had tot dan de controle over het gebied, maar moest die nu afstaan. Sindsdien regeert een Israëliisch militair bestuur over de Westbank, een arm van de burgerlijke Israëliische overheid. Internationaal wordt deze situatie nagenoeg unaniem als een bezetting beschouwd. Vandaag, veertig jaar later, bestaat die bezetting nog altijd, maar is zij ook meer geworden dan dat. Israël stelde immers een radicale discriminatie en segregatie in. De term ‘bezetting’ schiet dan ook tekort om de huidige situatie te omschrijven. Kunnen we spreken van apartheid?

Verbrokkeling, enclavevorming en segregatie

Net als in Israël, gaat ook op de Westbank de strijd in essentie om ruimtelijke verdeling en verdeling van grond. Als je kijkt naar een kaart van de Westbank, merk je dat de geografie van het gebied een complexe puzzel is geworden. Verspreide stukjes zijn Palestijns, al de rest is Israëliisch. Het is als kaas met gaten: de Palestijnse enclaves zijn de gaten, de kaas errond is in handen van Israël. Die ‘enclavevorming’ impliceert ook segregatie. Hoe is deze situatie ontstaan?

In 1948 zijn 300 000 Palestijnen gevlucht of verdreven uit de Westelijke Jordaanoever. Sommigen spreken ook in dit verband van een etnische zuivering. Meteen na deze gebeurtenissen ging het militaire bestuur via verschillende wettelijke en bureaucratische technieken het merendeel van het land in beslag nemen, volgens een methode die sterk leek op de maatregelen die in Israël zelf waren toegepast. Een prominente doelstelling van alle regeringen was om zoveel mogelijk grond van de Westbank onder Israëliisch-joodse controle te brengen. Eigendom van de vluchtelingen werd in beslag genomen als ‘eigendom van afwezigen’. Grond werd onteigend voor militaire of publieke noden. Gebieden in de Jordaanvallei, ten zuiden van Hebron en elders op de Westbank werden ‘gesloten militaire zone’. Het bestuur verklaarde grond tot *Public Land* of staatsgrond en confisqueerde die. Er werd ook grond ingenomen voor de aanleg van Israëliische wegen, met het argument dat die ook de Palestijnen dienden – maar dat bleek fictief. Andere gronden werden aangekocht. Het proces van landonteigening is nog niet tot stilstand gekomen. Recentelijk nog zijn met militaire

orders duizenden hectaren Palestijnse grond onteigend met het oog op de bouw van de muur. Door massale confiscatie en aankoop heeft Israël vandaag meer dan 60 procent van de grond op de Westelijke Jordaanoever in handen. Die geconfisqueerde gronden liggen enerzijds verspreid in het dichtbevolkte kerngebied van de Westbank rond de Palestijnse centra en beslaan anderzijds het vrij aaneengesloten gebied van de Jordaanvallei, ten oosten van de Westbank.

Er is nagenoeg geen geconfisqueerde grond, ook niet de grond overgenomen voor ‘publieke doelen’, die is aangewend in het voordeel van de Palestijnse bevolking. Integendeel: de grond is sinds 1967 steevast gebruikt voor de ontwikkeling van nederzettingen, wegen, militaire en andere zones en barrières, die enkel ten dienste staan van de Israëli’s-joden. Meteen nadat Israël de Westbank had ingenomen, begon de overheid actief plannen uit te werken voor de bouw van nederzettingen en die plannen ook uit te voeren. In de eerste jaren verliep dat proces vrij traag. Er werden vooral in de Jordaanvallei nederzettingen opgetrokken. Israël rechtvaardigde de praktijken aanvankelijk als veiligheidsmaatregelen. Met de opkomst van de rechtse Likud-partij in 1977 kwam de staat openlijk uit voor de religieuze en ideologische motieven die erachter staken. Het nederzettingenbeleid werd ‘officieel’ en geïntensiveerd en er kwamen ook nederzettingen in het midden van de Palestijnse bevolkingscentra. Vanaf de jaren 1970 begon Israël ook een uitgebreid wegennet aan te leggen dat de nederzettingen op de Westbank met elkaar en met Israël moest verbinden. Tegelijk werd onteigende grond ook gebruikt voor militaire en andere zones, gesloten voor Palestijnen en dus niet langer beschikbaar voor bouw en landbouw.

Dat zorgde voor een fragmentering van de Westbank. De geconfisqueerde gronden waren niet langer toegankelijk voor de Palestijnen en op die grond kwamen Israëliisch-joodse constructies. Bovendien bevond die grond zich her en der in het kerngebied van de Westbank, gelegen tussen en rond de Palestijnse gemeenschappen. Vóór 1967 vormde de Westbank één geografisch aaneengesloten gebied waar de Palestijnen een grote bewegingsvrijheid hadden, maar die territoriale samenhang is langzamerhand verdwenen. De Palestijnse gemeenschappen werden meer en meer afgesneden van elkaar en raakten stilaan ingesloten. Die fragmentatie werd als het ware administratief bevestigd en versterkt door de Oslo II-akkoorden van september 1995 tussen Israël en de PLO van Yasser Arafat. Die akkoorden droegen meer dan welke afsluiting of wegblokkade bij tot de fragmentering van de Westelijke Jordaanoever.

Oslo was een scharniermoment voor de verbrokkeling. Het akkoord deelde de Westbank op in drie administratieve zones. Zone A bestaat uit de Palestijnse stedelijke gebieden, die onder de ‘volledige’ controle vallen van de Palestijnse Autoriteit (PA) die toen werd opgericht: Bethlehem, Ramallah, Nablus, Jenin, Qalqilya, Tulkarem en delen van Hebron. Zone B beslaat de (landelijke) gebieden van en rond de Palestijnse dorpen. Deze zone staat onder civiel Palestijns gezag, maar blijft onder Israëliische militaire controle. De Israëliische zone C is een territoriale demarcatie van de gebieden die Israël in de loop van de tijd heeft geconfisqueerd en waar het constructies op bouwde, alsook extra gebieden errond of in het verlengde ervan. Deze zone bestaat uit het aaneengesloten oostelijke deel van de Westbank en stroken in de westelijke en centrale delen. Enkele onbelangrijke civiele bevoegdheden gingen naar de PA, maar bevoegdheden in verband met veiligheid en grond bleven onder exclusieve Israëliische controle. De verdeling van de gebieden werd nog aangepast in latere akkoorden (Wye-akkoord, 1998; Sharm-memorandum, 1999) waaruit de huidige administratieve

verdeling is ontstaan. Officieel bestaat zone A uit ongeveer 18 procent van de Westbank, zone B uit 22 procent zone en C uit 60 procent.

Zone C werd na de Oslo-akkoorden onverminderd volgebouwd met Israëliisch-joodse constructies. In combinatie met administratieve regelingen zorgde dit ervoor dat zone C een verboden gebied werd voor Palestijnen, een zone die exclusief Israëliisch-joods is. De Palestijnse gemeenschappen werden ingesloten enclaves – of reservaten. De belangrijkste factoren in dat proces waren – en zijn – de nederzettingen, de wegen, de controleposten of *checkpoints*, de muur, allerlei verboden zones en administratieve beperkingen.

Nederzettingen

Na 1993 werden versneld nederzettingen uitgebreid en nieuwe opgericht. Van 1967 tot eind 2007 bouwde Israël in totaal 121 ‘officiële’ nederzettingen. Eind 2008 waren er ongeveer 285 800 kolonisten aanwezig op de Westbank (in de cijfers over het aantal nederzettingen en kolonisten is het gebied van Oost-Jeruzalem niet meegerekend). De belangrijkste nederzettingen zijn Ma’ale Adumim, Ariel, Beitar Illit en Modi’in Illit. Ma’ale Adumim is meer dan tien keer groter dan het gebied van drie Palestijnse dorpen in de buurt samen, terwijl er in die dorpen 50 procent meer mensen wonen. Zelfs naar Israëliische normen is Ma’ale Adumim groot. Het gebied is ruimer dan dat van Tel Aviv.

De belangrijkste actor achter de nederzettingen in de Westbank is de Israëliische overheid. Die bepaalt de oprichting, de uitbouw, het behoud, de uitbreiding, de (financiële) ondersteuning en alle andere kwesties in verband met de nederzettingen. De opeenvolgende Israëliische regeringen voeren een systematisch beleid om joodse burgers aan te zetten om naar de Westbank te migreren. De staat belooft financiële voordelen en impulsen voor burgers. De kolonisten krijgen grond, leningen, hypotheek, belastingverlaging, subsidies, werkgelegenheid en bescherming door het leger. Op bepaalde momenten was er zelfs reclame om migratie naar de Westbank aan te moedigen, bijvoorbeeld met spotjes op de Israëliische staatsradio of via advertenties in kranten. Alleen al de vorm van de nederzettingen bewijst dat er duidelijk centrale plannen achter steken: de huizen en appartementsblokken lijken heel sterk op elkaar. Dit alles druist in tegen het veelgehoorde argument van Israël dat het geen controle heeft op de ‘extremistische kolonisten’ en dat de nederzettingen worden gebouwd door de kolonisten en niet door de staat. De nederzettingen zijn het resultaat van een centraal Israëliisch beleid, in samenwerking met het plaatselijke militaire bestuur en de nationale instellingen. Het Israëliische Hoogerechtshof komt hier niet in tussen.

Een militair bevel uit 1996 verklaarde de gebieden van en rond de nederzettingen tot gesloten militaire zone voor de Palestijnen. Dat maakt de nederzettingen de facto tot exclusieve joodse gemeenschappen. Iedere Palestijn die een nederzetting wil betreden, moet een individuele toelating krijgen van de militaire opperbevelhebber. Palestijnen kunnen er geen woning bezitten of er hun kinderen naar school sturen. Ze kunnen eventueel wel gaan werken in bouwondernemingen en dienstverlenende bedrijven in de nederzettingen als zij een toelating hebben. Israëlische burgers, joden van over heel de wereld en buitenlanders worden vrij in de gebieden toegelaten.

De nederzettingen blijven uitbreiden en er worden ook nieuwe opgezet, veelal via overheidsplannen. Maar daarnaast hebben ideologische kolonisten sinds de Oslo-akkoorden ook 100 *outposts* (buitenposten) opgericht, altijd dicht bij ‘officiële’ nederzettingen. Het gaat om groepjes caravans of hutjes, bedoeld als de kern van toekomstige nederzettingen. Ondanks oproepen van de regering om die buitenposten te verwijderen, biedt het leger bescherming aan de inwoners ervan en levert de overheid financiën en diensten (wegen, infrastructuur, ...), zodat ze blijven bestaan. Sommige van die buitenposten hebben zelfs met terugwerkende kracht een juridische status gekregen, met het argument dat ze bij de ‘natuurlijke aangroei’ van de nederzettingen horen. Een ander fenomeen is het *piratical closing of land* (ongoorloofd afsluiten van grond): kolonisten stelen grond rond hun nederzettingen, bijvoorbeeld door afsluitingen te plaatsen op grote afstand van die nederzetting op Palestijnse grond, waardoor de Palestijnen niet meer op het land kunnen. Of ze verjagen Palestijnse boeren van hun grond door hen aan te vallen. De autoriteiten ondernemen hiertegen niet alleen nauwelijks actie, maar in veel gevallen krijgen de kolonisten ook de hulp van soldaten. Israël heeft ook veel van deze gronden retroactief geformaliseerd, onder andere door ze op te nemen als speciale veiligheidszones. Israël gebruikt hiervoor het argument dat het de nederzettingen wil beveiligen tegen Palestijnse aanvallen door een mensenvrije ‘waarschuwingszone’ te creëren. Maar wat blijkt: de kolonisten betreden en gebruiken deze grond actief, enkel de Palestijnen kunnen er niet op.

Verboden en gesegregeerde wegen

Hoewel er al voor de Oslo-akkoorden wegen werden gebouwd, kwam de wegenbouw erna pas echt goed op gang. Er groeide een uitgebreid wegennet dat de nederzettingen in de Westbank met elkaar en met Israël verbindt. Maar die wegen lopen wel rond de Palestijnse bevolkingscentra en zijn voor de Palestijnen nauwelijks toegankelijk. Ze snijden de Palestijnse dorpen af van elkaar, van de steden en van de landbouwgronden. Momenteel is het wegennet op de Westbank ongeveer 1 661 km lang. Er zijn niet alleen nieuwe wegen aangelegd voor Israëliisch verkeer, er zijn ook wegen omgeleid om Palestijnse dorpen te vermijden, zoals gebeurde met *Highway 60*, de oude hoofdroute die het zuiden van de Westbank met het noorden verbond. Andere wegen zijn voor de Palestijnen helemaal ontoegankelijk of gedeeltelijk toegankelijk gemaakt of beperkt in gebruik.

Allereerst zijn er zeventien wegen, samen 120 tot 140 km lang, die helemaal ontoegankelijk zijn voor de Palestijnen en die enkel gebruikt mogen worden door de Israëli's. Ze worden ‘steriele wegen’ genoemd. Sommige routes zijn formeel en expliciet verboden. Israël controleert het verkeer via bemande controleposten en laat enkel Israëlische auto's door, geen Palestijnse. Ook Palestijnen in Israëlische auto's zijn niet toegelaten op de verboden wegen zonder toelatingspas. Andere stukken weg zijn formeel gezien niet illegaal, maar ze worden simpelweg afgesloten door obstakels op de

toegangswegen vanuit de dorpen. Hoe dichterbij een Israëlische nederzetting, hoe hermetischer alles afgesloten is. Sommige van deze formeel of de facto ontoegankelijke routes kunnen de Palestijnen zelfs niet gewoon oversteken met gemotoriseerd vervoer waar zij samenkomen met Palestijnse wegen. Zij moeten uit het voertuig stappen, te voet de straat oversteken en aan de overkant in een andere auto stappen. Een tweede soort routes is gedeeltelijk verboden. De toegang tot deze wegen is toegelaten voor Palestijnen die in het bezit zijn van een speciale verplaatsingsvergunning, die moeilijk te verkrijgen is. Er bestaan een tiental dergelijke wegen, in totaal 245 km lang. Wegen van het derde type zijn beperkt. Er is geen speciale toelating voor nodig, maar ze zijn enkel toegankelijk via Israëlische checkpoints, waardoor de Palestijnen ze vaak vermijden. Tevens passen politiepatrouilles hier strikt de verkeerswetten toe op de Palestijnen, met de intentie hen af te raden om die wegen nog te gebruiken. In totaal zijn er 14 dergelijke wegen, samen 365 km.

Dit complexe wegenregime dwingt de Palestijnen om hun reisroute aan te passen. Ze moeten rijden over langere en kronkelige routes door dichtbevolkte gebieden of ze worden gedwongen om gevaarlijke wegen in de bergen te gebruiken. Het leger werkt aan een plan om exclusieve alternatieve routes te voorzien voor de Palestijnen. Het gaat om 'opgevaardeerde' oude Palestijnse wegen of door Israël nieuw aangelegde *fabric of life*-wegen. Ze vermijden Israëlische nederzettingen en verbinden de Palestijnse gebiedjes via allerlei omwegen met elkaar. Op bepaalde punten bereiken ze het Israëlisch-joodse wegennet, maar enkel indirect: de beide wegennetten worden gescheiden door tunnels, bruggen en aparte knooppunten, waarbij de Israëli's op de hogere niveaus rijden en de Palestijnen op de lagere. De wegen voor de Palestijnen staan in schril contrast met de moderne snelwegen voor Israëli's en kolonisten: ze zijn smal en niet goed verzorgd. De Palestijnen lijden onder de gevolgen van dit wegenregime. Reizen duurt veel langer dan vroeger en het is onzekerder, uitputtend, kostelijker en gevaarlijker. Het verschil kan werkelijk uren bedragen. Een tocht die vroeger tien tot twintig minuten duurde, neemt nu twee tot drie uur in beslag, afhankelijk van de werking van de checkpoints. Dit brengt schade toe aan de dagelijkse economische ontwikkeling, onderwijs, medische zorg, het familiale en sociale leven. Psychologisch gezien worden de Palestijnen iedere dag geconfronteerd met externe beperkingen en discriminatie. Het transport als dagelijkse noodzaak en routine wordt sterk verstoord.

Volgens de Israëlische plannen is het gesegregeerde wegennetwerk nog niet volledig uitgebouwd. Op veel plaatsen is recentelijk Palestijnse grond in beslag genomen voor toekomstige wegen. Vandaag de dag mogen Palestijnen nog op 20 procent van de routes waarop ook Israëli's rijden, maar ook die zullen gesegregeerd worden. Uiteindelijk zullen de Israëlische kolonisten rijden over steriele wegen – Palestijnen-vrije wegen met snelle directe verbindingen tussen de Westbank en Israël. Er is zelfs geen onderscheid in naam of nummer tussen de wegen die vanuit de Westbank naar Israël leiden. De Palestijnen zullen door Israël gecontroleerde baantjes en tunnels gebruiken die op een gesofisticeerde manier de (sub)kantons verbinden. De wegen worden dus gesegregeerd en afgestemd op etnisch gebruik. Verder omgorden ze Palestijnse steden en dorpen, waardoor die niet kunnen uitbreiden en van elkaar gescheiden worden. Ze vormen een onderdeel van de enclavevorming. Ook dit wegenregime wordt gerechtvaardigd met het veiligheidsargument. Maar de manier waarop ze uitgebouwd zijn en de gevolgen daarvan, halen dit argument onderuit.

Checkpoints

Volgens tellingen zijn er ongeveer 99 permanente checkpoints op de Westelijke Jordaanoever. Ze werden opgezet vanaf het midden van de jaren 1990. 36 ervan vormen de laatste controleposten tussen de Westbank en Israël, al liggen de meeste op vele kilometers afstand van de Groene Lijn. De andere 63 zijn diep op de Westbank gelokaliseerd, waarvan 18 alleen al in Hebron. Ze worden ofwel de klok rond bemand, ofwel enkel overdag, ofwel een paar uur per dag. Ze bevinden zich op de oversteekgebieden of wegen tussen gebieden onder Palestijnse bevoegdheid. Naast de permanente checkpoints zijn er wekelijks ook tientallen ‘verrassingscontroles’ of ‘vliegende checkpoints’. Die worden door het leger tijdelijk en met intervallen opgezet. Ze veroorzaken veel vertraging, vooral omdat ze meestal opgetrokken worden tijdens reispieken op belangrijke wegen. In alle checkpoints moeten de Palestijnen hun identiteitskaart of ‘doorsteekvergunning’ tonen en controles ondergaan. Soldaten controleren de voertuigen en de persoonlijke bagage. Dit veroorzaakt altijd lange wachtrijen. Ter rechtvaardiging wordt het veiligheidsargument gehanteerd. Maar dat kan in vraag gesteld worden. De controles zijn zeer wisselvallig. Soms wordt de bagage van Palestijnen laks gecontroleerd.

De muur

Sinds 2003 is Israël eenzijdig begonnen met de bouw van een fysieke barrière tussen Israël en de Westbank. Slechts op bepaalde stukken volgt het traject van de muur de Groene Lijn, op vele plaatsen wijkt het er sterk tot heel sterk van af en dringt het diep in de Westbank door. Delen ervan bestaan uit een betonnen muur van zes tot acht meter hoog. Andere delen zijn hoge elektronische omheiningen met prikkeldraad. Momenteel is ongeveer 409 km van de muur gebouwd en moet er volgens de overheidsplannen nog 314 km afgewerkt worden. Dat maakt dat de barrière uiteindelijk 723 km lang zal zijn. Drie kwart van de muur, ongeveer 525 km, zal bij afwerking op de Westbank lopen (inclusief Oost-Jeruzalem). De muur heeft een ingrijpende impact op de geografie van de Westbank en het dagelijkse leven van de Palestijnen.

Ongeveer 10,2 procent van de Westbank, inclusief Oost-Jeruzalem, zal bij afwerking fysiek aan ‘Israëlische zijde’ liggen (westelijk van de muur) en de facto geannexeerd zijn. Israël noemt het gebied tussen de Groene Lijn en de muur de *Seam Zone* of ‘naadzone’ (Oost-Jeruzalem wordt niet beschouwd als een deel van die zone maar als een deel van Israël, althans door Israël zelf). De Palestijnen in deze zone – bestaande uit ‘naadenclaves’ – hebben nog nauwelijks aansluiting met de rest van de Westbank, waaronder de grote Palestijnse steden die dienen als centra voor de voorziening van arbeid, onderwijs, gezondheidszorg, administratie, enzovoort. Door de kronkelende lijn van de muur diep in de Westbank en de combinatie met andere fysieke obstructies zijn ook dorpen aan de oostzijde van de muur – de kant van de Westbank – sterk ingesloten. Dit zijn interne enclaves, gebieden die zich nog altijd op de Westbank bevinden, maar die in feite aan twee of drie zijden ommuurd zijn. Sommige dorpen hebben slechts via een nauwe trechteropening nog enigszins verbinding met de rest van de Westbank. De Palestijnen die hier wonen, zijn in sterke mate gescheiden van andere dorpen, steden en vitale voorzieningen en de natuurlijke groei van deze dorpen wordt fel gehinderd. Qalqiliya is hier het meest surrealistische voorbeeld van. De zone rond de muur bevat sommige van de meest vruchtbare en productieve landbouwgebieden en waterbronnen van de Westbank. In dit gebied wonen ongeveer een half miljoen Palestijnen. Maar veel dorpen zijn door de muur gescheiden van hun grond. Palestijnse boeren aan de

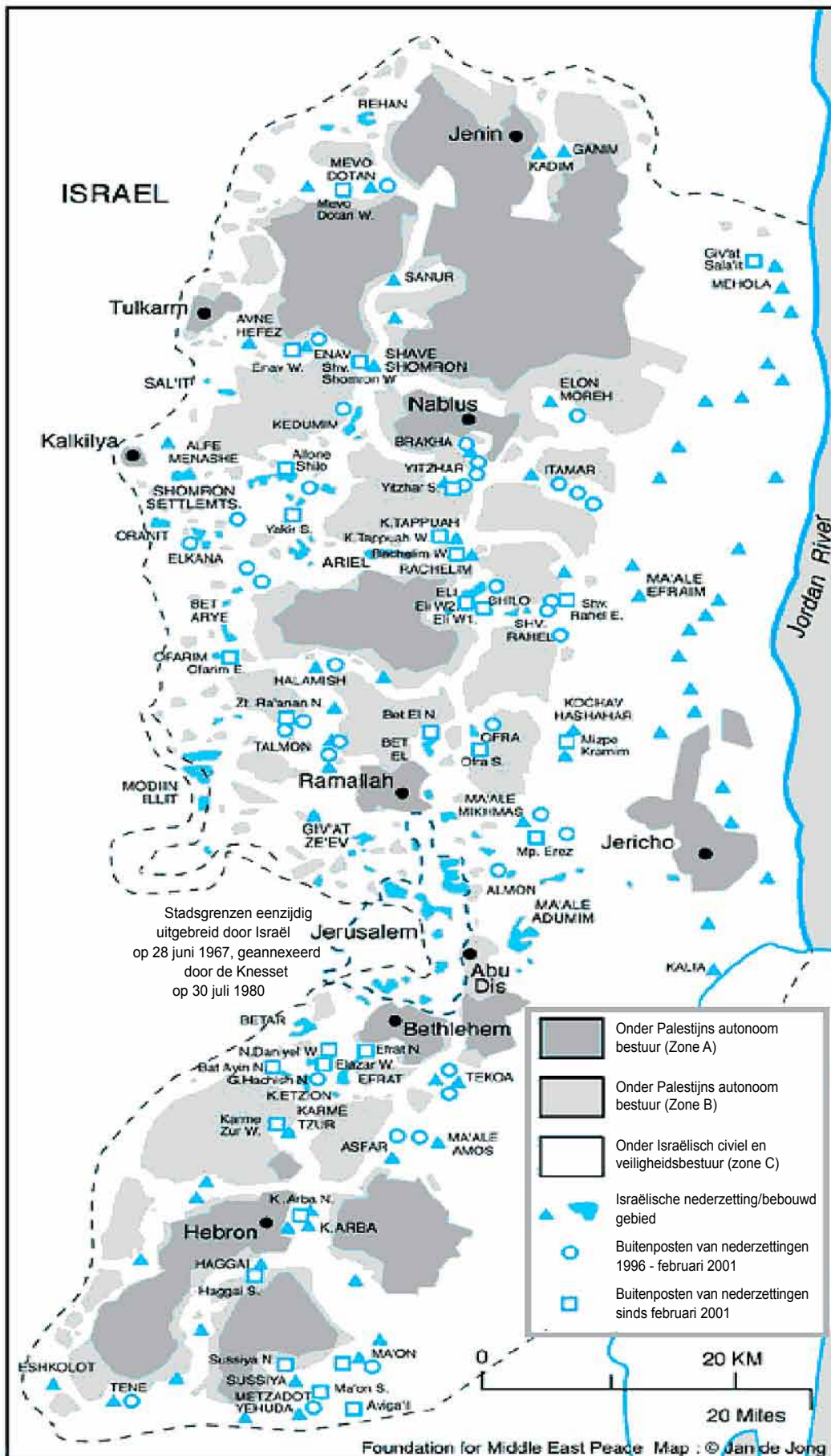
oostzijde ervan kunnen niet of nauwelijks nog hun landbouwgrond ten westen van de muur bereiken, omdat Israël de dagelijkse toegang tot deze gronden beperkt. Ze kunnen enkel naar hun land via 'landbouwpoorten'. Maar die poorten zijn slechts voor een bepaalde tijd en zeer arbitrair geopend: op een aantal momenten van de dag of soms helemaal niet. De boeren mogen vaak niet door met tractoren en ander materiaal. Ze moeten lange afstanden wandelen. 60 procent van de boeren(families) kan zijn grond aan de andere kant van de muur niet meer bereiken. Zo verliezen ze contact met de grond waar hun toch al onzekere dagelijkse overleven van afhangt.

Israël rechtvaardigt de muur als een veiligheidsbescherming tegen Palestijnse aanslagen. Maar dat argument is vrij gemakkelijk onderuit te halen. Ten eerste bleek uit een Israëlisch rapport van 2002 dat de meeste Palestijnse 'terroristen' Israël binnenkomen via de checkpoints, maar er nauwelijks worden gecontroleerd. Ten tweede: de bouw van een lange en omslachtige muur kreeg kritiek van het Israëlische leger, omdat het gekozen traject topografisch gezien niet optimaal controlevriendelijk is. Ten derde is het frappant dat Israël, door de muur niet op de Groene Lijn te bouwen, in feite zelf een zone heeft gecreëerd met duizenden Palestijnse inwoners (de naadzone), die op geen enkele manier fysiek gescheiden zijn van Israël. Ten vierde is er een duidelijk verband tussen het traject van de muur enerzijds en de nederzettingen, wegen en Israëlische plannen voor expansie van de nederzettingen anderzijds.

Bimkom schrijft dat drie doelstellingen meespeelden bij de bouw van de muur: "1) de wens om zoveel mogelijk nederzettingen aan de 'Israëlische' kant van de barrière in te sluiten; 2) de wens om gebieden in te sluiten die bestemd zijn voor de toekomstige uitbreiding van de nederzettingen aan de 'Israëlische' kant van de barrière; 3) de wens om wegen te beschermen die alleen bestemd zijn voor Israëli's (...)". In zijn rapporten als VN-rapporteur beklemtoont John Dugard dat de muur niet enkel bedoeld is om land in te nemen, maar ook om het leven van de Palestijnen ondraaglijk te maken zodat mensen verhuizen. Naar schatting 15 000 Palestijnen hebben dat al gedaan. Het Internationaal Gerechtshof in Den Haag veroordeelde de muur in 2004 op een gelijkaardige manier: "Het Hof meent dat de bouw van de muur en het bijhorende regime een 'fait accompli' creëren op het terrein dat permanent zou kunnen worden. In dat geval, en ongeacht de formele omschrijving van de muur door Israël, zou dit neerkomen op de facto annexatie." Intussen hebben leidende overheidsfiguren als Ehud Olmert en Tzipi Livni verklaard dat de muur niet enkel veiligheidsdoelstellingen dient, maar ook een politieke betekenis heeft: zij geven toe dat hij ten dele is gebouwd om nederzettingen te omsluiten en te 'beschermen'. De muur levert in zekere mate meer veiligheid voor Israël, maar dat was niet het primaire doel van de bouw ervan. B'Tselem concludeert: "Israël maakt eens te meer gebruik van veiligheidsargumenten om eenzijdig feiten op het terrein te scheppen." De muur heeft ook een enorme fragmenterende impact, doordat hij diep in de Westbank snijdt.

Speciale zones en administratieve obstakels

Her en der zijn speciale zones aangelegd. Het gaat vooral om tientallen militaire zones als trainingsgebieden, vuurzones en kampen en veiligheidszones rond de nederzettingen. In die zones zijn Palestijnen niet toegelaten. De Jordaanvallei is nagenoeg één grote gesloten militaire zone. Daarnaast zijn er duizenden hectaren 'Groene zones' of 'Natuurreservaten'. Die liggen in zone C en staan dus onder Israëlische controle. Meer dan 30% van die zones overlapt met gesloten militaire zones en is zo ontoegankelijk voor de Palestijnen.

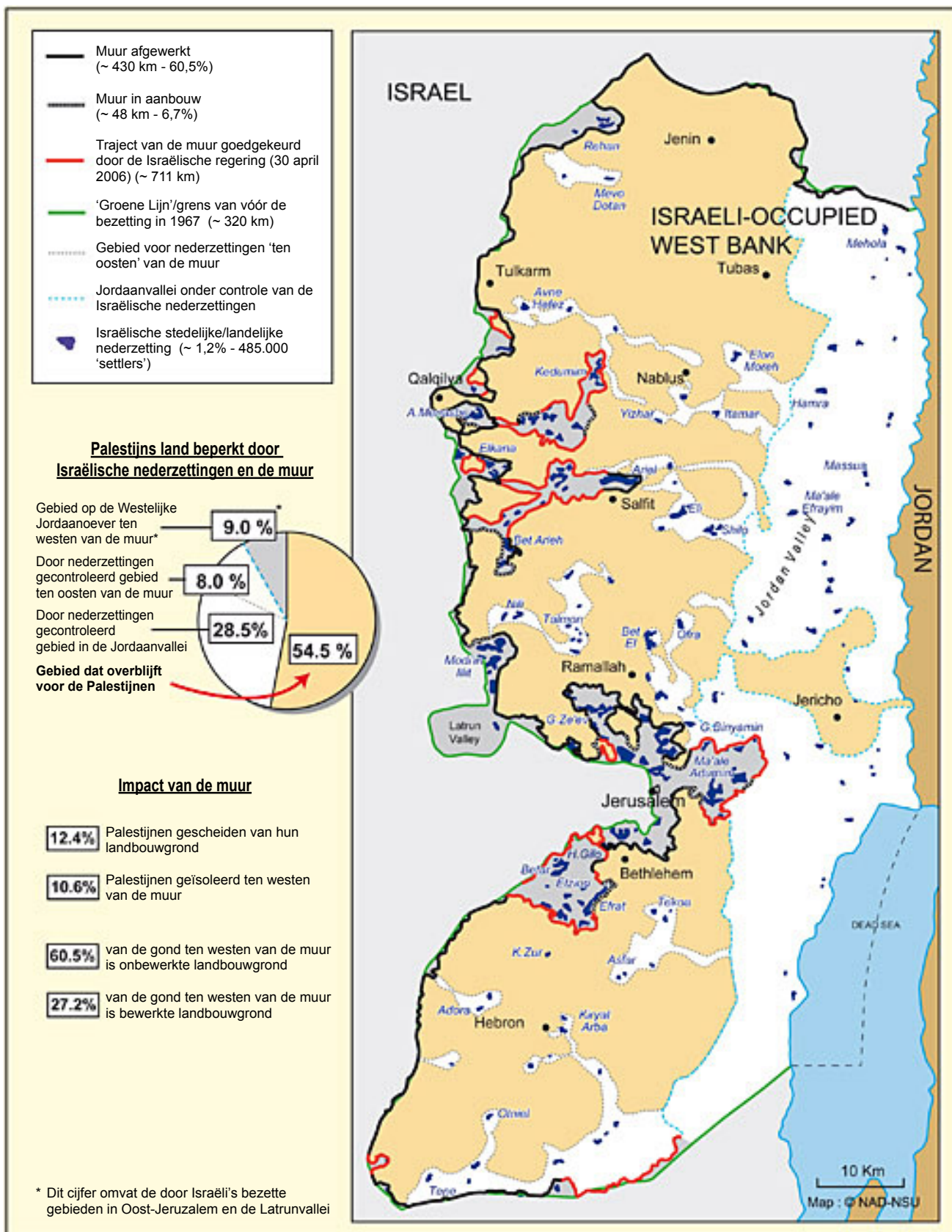

Ten slotte zijn er ook administratieve belemmeringen die van zone C een exclusief Israëlische zone maken. De Palestijnen moeten ten eerste altijd hun identiteitsdocumenten bij zich hebben. Die worden afgeleverd aan de Israëlische checkpoints en moeten op elk moment getoond worden als het leger dat wil. De pasjes zijn vooral nodig om de zones C 'over te steken', dus om te reizen tussen de regio's die onder Palestijnse controle staan. Ze zijn ook nodig om door de poorten in de muur te komen en om over bepaalde wegen te rijden. Ten tweede zijn er veel planningsprocedures die verhinderen dat Palestijnen grond kunnen bewerken en huizen (en andere constructies) kunnen bouwen. Omdat ze beseffen dat de kans om een bouwvergunning te krijgen, bijna nihil is, bouwen ze 'illegaal'. Israël voert een beleid om die 'illegale' huizen te vernietigen.

Door de combinatie van deze talrijke geografische en administratieve factoren is de geografie van de Westbank een complexe puzzel geworden, een mozaïek van zones met een verschillend statuut. In die puzzel zijn de Palestijnse gemeenschappen herleid tot enclaves, die langs alle kanten ingesloten zijn en niet meer kunnen groeien. Hun buitengrenzen worden gecontroleerd door Israël, dat zorgt dat ze niet opschuiven. Buiten de eigen zones kunnen de Palestijnen geen grond kopen, huren of bewerken. Maar ook de bewegingsvrijheid wordt extern beperkt. De Palestijnen mogen zich nog nauwelijks in zone C bevinden. En om van de ene enclave naar de andere te gaan (en dus zone C-gebied over te steken), worden de Palestijnen geconfronteerd met allerlei hindernissen, omwegen, vertragingen en controles. Heel eenvoudige dingen, zoals gaan werken, naar school gaan, producten verhandelen, medische zorg krijgen en familie bezoeken verlopen zeer moeizaam of zijn onmogelijk geworden. De enclaves zijn in feite reservaten: ingeperkte, afgesloten en gefragmenteerde zones voor de Palestijnse bevolking. De Israëli's daarentegen bevinden en bewegen zich in het territoriaal aaneengesloten gebied rond de Palestijnse enclaves. Ze kunnen er wonen en huizen bouwen. Ze maken gebruik van de wegen die voor hen zijn aangelegd en die de nederzettingen met elkaar en met Israël verbinden.

De ruimtelijke ontbinding van de Westelijke Jordaanoever is het resultaat van een bewust en systematisch Israëliësch beleid. De nederzettingen, wegen, checkpoints en de muur zijn zodanig ingepland op de Westbank dat zij een Palestijnse territoriale en politieke samenhang verhinderen. Ze zijn aangelegd om te verdelen en te heersen. Door de Palestijnen ruimtelijk van elkaar te scheiden, krijgt Israël controle. Een andere doelstelling is om de Palestijnse gemeenschappen om te vormen tot afgesloten en verspreide enclaves zonder ruimte om uit te breiden. Israël voert een beleid om de bezette gebieden op te splitsen, met als doel segregatie en overheersing. Dit proces impliceert een institutionele residentiële segregatie. In één klein gebied leven de bevolkingsgroepen apart van elkaar. Daarnaast is er ook sociale segregatie. Het militaire bestuur verhindert zoveel mogelijk dat beide bevolkingsgroepen elkaar ontmoeten. De Palestijnen worden gedwongen in hun enclaves te leven, Israëlische burgers leven in zone C. Er is nauwelijks gelegenheid tot ontmoeting. Deze scheiding is het gevolg van een door ideologie gedreven, bewust en planmatig overheidsbeleid.

De Israëlische muur en nederzettingen (kolonies) Juli 2009

Gescheiden en... ongelijk

De Palestijnen en Israëli's-joden leven fysiek en mentaal apart van elkaar. Dit impliceert niet noodzakelijkerwijze dat er sprake is van discriminatie. Groepen kunnen apart van elkaar leven, maar toch dezelfde rechten bezitten. Maar in dit geval gaan segregatie en discriminatie wel degelijk samen. Er is geen gescheiden ontwikkeling. De aparte samenlevingen zijn gescheiden en ongelijk.

Een samenleving die bestaat uit enclaves is niet levensvatbaar. Een samenleving (de term zegt het zelf) steunt op omloopstromen van politieke, economische, sociale en culturele aard. Ruimtelijke samenhang en vrijheid van beweging zijn belangrijke voorwaarden voor een functionerende maatschappij, meer bepaald volwaardige sociale contacten, economische uitwisseling, effectief politiek bestuur en onderwijs, cultuur en religie. Enclaves kunnen dan wel een zekere interne vrijheid waarborgen en een bestaan bieden aan de inwoners, maar dat blijft zeer beperkt door de fragmentatie en het ontbreken van rechten in de externe ruimte. Op zich is deze enclavesamenleving dus niet leefbaar. Bovendien behandelt Israël de twee bevolkingsgroepen op totaal verschillende wijze. Er is een radicale institutionele discriminatie op het vlak van politiek, economie, jurisdictie en cultuur. Zo ontstaan er in feite twee verschillende maatschappijen die parallel naast elkaar bestaan in eenzelfde gebied: een dominante joodse samenleving en een ondergeschikte Palestijnse verzameling van enclaves (in feite een non-samenleving).

Het land van melk en honing: de joodse maatschappij op de Westbank

De joodse gebieden hebben een extraterritoriale status zodat ze niet onder militair maar onder Israëli'sch civiel bestuur vallen. De kolonisten worden rechtstreeks bestuurd door de staat Israël als burgers van die staat. Ze hebben alle rechten die burgers in Israël hebben. Politiek zijn de kolonisten sterk verbonden met de staat. Zij bepalen voor een groot deel het politieke beleid in Israël. Ze worden (over)vertegenwoordigd door parlementsleden en ministers. De bekendste daarvan is momenteel minister van Buitenlandse Zaken Avigdor Lieberman, die zelf in een nederzetting woont. Kolonisten dienen in het leger en bekleden daarin ook sleutelposities. Ze vormen een van de meest invloedrijke lobbygroepen in de Israëli'sche politiek, hoewel ze officieel buiten de staat leven. De kolonisten zijn de enige *nonresidents* (vreemdelingen) die het recht hebben om te stemmen. En zo bepalen ze mee het beleid over de Westbank.

Het Strafwetboek bepaalt dat kolonisten worden berecht in Israëli'sche burgerlijke rechtbanken en niet in de militaire rechtbanken die op de Westelijke Jordaanoever zijn gevestigd. Die zijn nochtans ingesteld voor alle inwoners van de Westbank. Maar Israëli's worden net omwille van hun extraterritorialiteit berecht volgens de burgerlijke rechtsprocedures van de staat Israël, ook al plegen ze een misdrijf dat onbetwistbaar te maken heeft met de veiligheid binnen het bezette gebied en in theorie voor de militaire rechtbank moet komen. Dit impliceert dat de kolonisten kunnen rekenen op een eerlijk proces en uitgebreide rechten krijgen als beklagde en gedetineerde. Kolonisten hebben recht op adequate verdediging, voorwaardelijke invrijheidstelling en strafmaxima. De vonnissen en strafmaten staan in verhouding tot de misdaad, of zijn lichter. Er zijn al veel gevallen gerapporteerd van Israëli'sche kolonisten die Palestijnen hebben aangevallen, verwond of zelfs gedood. De houding van het Israëli'sche leger ten aanzien van dit geweld varieert van non-interventie tot actieve medewerking. Misdaden van

kolonisten tegen Palestijnen of hun eigendommen worden niet of nauwelijks onderzocht. De daders worden zelden daadwerkelijk vervolgd.

Joodse Israëli's hebben recht op vrijheid van meningsuiting, vereniging en protest. De regering bepaalt dat de economische omstandigheden in de nederzettingen dezelfde moeten zijn als in Israël. De nederzettingen worden beschouwd als 'ontwikkelingsgebieden' en 'nationale prioritaire gebieden', die kunnen rekenen op massale investeringen en financiering vanuit Israël. De werkgelegenheid wordt voor een deel geregeld vanuit het 'Werkgelegenheidsagentschap' in Israël. Er zijn gunstige leningen voor de aankoop van woonruimte en impulsen voor investeerders. Voor industriezones wordt infrastructuur geleverd. De onderwijsinstellingen van de nederzettingen zijn geïntegreerd in het Israëlische ministerie van Onderwijs. De scholen worden gefinancierd door de overheid. De Israëlische ministeries hebben tevens zeggenschap over medische faciliteiten en leefmilieu.

Hoewel de nederzettingen en de zones errond buiten de staat Israël liggen, zijn ze de jure geïncorporeerd in de staat. Ook geografisch gezien. De wegen verbinden de nederzettingen met elkaar en met Israël. De laatste jaren is de territoriale samenhang tussen de nederzettingen die dicht bij Israël liggen en Israël zelf groter geworden. Die samenhang is in feite 'gebetonneerd' door de bouw van de muur rond nederzettingen als Ariel en Ma'ale Adumim. Ruimtelijk zijn zij nu expliciet verbonden met de staat Israël, oftewel: geannexeerd.

Belangrijk is dat de nederzettingen onder een 'zacht' Israëliësch civiel bestuur vallen (en niet onder een militair bestuur) dat hen bovendien extra bevoordeelt op alle vlakken. Deze zones in de Westbank genieten van een totale voorkeursbehandeling. Zij hebben vele faciliteiten, diensten, economische mogelijkheden; ze hebben bestuur; ze hebben bewegingsvrijheid. Zone C, het gebied van de nederzettingen, is een 'land van melk en honing' aan het worden te midden van een verarmende Westbank.

De Palestijnse non-samenleving

De Palestijnse 'samenleving' op de Westelijke Jordaanoever bestaat uit de verzameling van enclaves in de zones A en B. De Palestijnen leven in de 'gaten van de kaas'.

Sinds de Oslo-akkoorden bestaat er een Palestijns zelfbestuur ad interim in deze zones, dat wordt uitgeoefend door de Palestijnse (Nationale) Autoriteit. In theorie heeft de PA een eigen uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht en een eigen regering en parlement, eigen rechtbanken, een eigen leger en politie. Maar dit zelfbestuur wordt beperkt door drie factoren. Ten eerste kan het bestuur door de fragmentatie in se niet effectief zijn. Ten tweede heeft de PA enkel controle over interne aangelegenheden. Israël heeft het externe beleid in handen en dat perkt de interne soevereiniteit in. Israëlische soldaten kunnen nog altijd infiltreren in zone A en B. Alle import en export naar en van de PA-zones wordt gecontroleerd en gestuurd door Israël. De Palestijnen blijven dus economisch afhankelijk, hoewel een eigen economie een voorwaarde is voor bestuur. En ten derde: Israël controleert de zones tussen A en B volledig, wat zoals gezien een beperkend effect heeft. Nominaal is er onafhankelijkheid, maar de facto is dat enkel afhankelijkheid. Israël heeft de PA enkele uiterlijke kenmerken van soevereiniteit gegeven, die de PA in realiteit niet kan uitoefenen. De PA is ondergeschikt aan het militaire bestuur. Het is slechts een onmachtig tussenniveau dat de schijn van zelfbestuur moet ophouden. De PA is ook al meermaals beschuldigd van collaboratie en

corruptie. Dat maakt dat het dagelijkse leven van de Palestijnen niet in handen ligt van de Palestijnen zelf, maar bijna helemaal wordt bepaald door het Israëliëse militaire bestuur. En waar een militair bestuur op zich altijd al 'harder' optreedt dan een burgerlijk bestuur, is dat hier zeker het geval. Het leven van de Palestijnen wordt bepaald door allerlei militaire orders. Momenteel bestaan er ongeveer 2500 militaire instructies die alle aspecten van de maatschappij reglementeren en controleren.

De militaire rechtbanken, die in 1967 zijn ingesteld voor alle inwoners van de Westbank, beperken zich wegens de extraterritoriale status van de kolonisten tot de vervolging van Palestijnen. Dit impliceert beperkte rechten op een (eerlijk) proces. Enkel Palestijnen kunnen administratieve detentie ondergaan (als onderdeel van de militaire rechtbanken): ze worden niet gevangengezet als verdachte van een bepaalde misdaad, maar op basis van de verdenking dat zij een toekomstig risico vormen, om een 'preventieve' reden dus. Ze doorlopen geen normale procedure, waarbij er een beschuldiging wordt uitgevaardigd en zij de kans hebben om zich tegen de aanklacht te verdedigen. Ze worden voor een bepaalde tijd – tot zes maanden – zonder aanklacht of proces in de gevangenis gezet. De drempel van bewijs is extreem laag; er hoeft zelfs niet per se een bewijs te zijn. De militaire gouverneur heeft de macht om de detentie een onbeperkt aantal keren te verlengen. Administratieve detentie wordt gebruikt als een vorm van repressie.

De Palestijnen worden over het algemeen meer en vlugger vervolgd dan de kolonisten. Ze worden vlugger verdacht van betrokkenheid bij terrorisme of lidmaatschap van verboden organisaties en nogal snel beschouwd als een bedreiging voor de veiligheid en de vrede. Net als de kolonisten dat doen tegen de Palestijnen, verwonden en doden de Palestijnen zelf ook Israëliëse burgers, zowel op de Westbank als in Israël. Maar zij worden daarvoor nauwkeuriger en zwaarder berecht. Tijdens processen hebben de Palestijnen zelden recht op een adequate verdediging. Omdat er geen externe controle is, wordt alles zeer arbitrair geregeld. Militaire officieren treden op als rechters, wat veraf staat van onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Volgens verschillende internationale rapporten en mensenrechtenorganisaties worden de Palestijnen tijdens ondervragingen en gevangenschap blootgesteld aan slagen en verwondingen, psychologische druk, vernedering en fysieke en mentale foltering. De afgelopen jaren zijn talrijke getuigenissen opgedoken van Palestijnse slachtoffers en ook van Israëliëse bewakers. Tijdens hun detentie moeten de Palestijnen leven in minderwaardige omstandigheden in overbevolkte gevangenissen, met slechte sanitaire voorzieningen, geen of beperkt familiebezoek en gebrekkige medische zorg en voeding.

Veelzeggend is dat rechtspraak en repressie moeilijk te onderscheiden zijn. Op basis van een uitgebreid mandaat hanteert het militaire bestuur het systeem van de militaire rechtbanken, inclusief administratieve detentie, om dissidentie in te dammen. De overheid gebruikt de *Defence (Emergency) Regulations* als instrumenten van repressie. Orders verbieden publieke bijeenkomsten van meer dan tien personen, demonstraties en uitingen van 'nationalisme'. De meeste politieke partijen zijn illegaal verklaard (en bestempeld als 'terreurorganisaties'). Palestijnse parlementairen, politieke leiders, mensenrechtenactivisten en organisaties worden gehinderd of vervolgd. Het recht op vrijheid van meningsuiting wordt beperkt door censuurwetten. Niet-gewelddadige demonstraties worden vaak onderdrukt door het leger met rubberen kogels, traangas, projectielen of zelfs echte munitie en deelnemers worden gearresteerd. Vaak vallen daarbij doden. Bij gewelddadige situaties treedt het leger onevenredig hard op. In

steden geldt geregeld een avondklok. Het militaire bestuur vernietigt huizen van personen die verdacht worden van misdaden tegen Israëli's, van mogelijke betrokkenen en zelfs van familieleden van die personen, bij wijze van strafmaatregel.

Het Israëlische beleid van confiscatie van grond en enclavevorming heeft de economie op de Westelijke Jordaanoever geruïneerd en die toestand geconsolideerd. Een normale werking en groei zijn onmogelijk geworden. De economie is afhankelijk van en ondergeschikt aan de Israëlische economie. Het Israëlische economische beleid leidt, aldus een studie, tot “een migratoire arbeidssituatie, een stagnerende productie, een gebrek aan kapitaalvorming, een minimale fysieke infrastructuur, een bijna volledige afhankelijkheid van de Israëlische economie, een braindrain van professionele krachten, de emigratie van ondernemers, de export van kapitaal en de proletarisering van de landbouwbevolking.” De natuurlijke rijkdommen worden ongelijk verdeeld, met water als voornaamste inzet. In 1967 trok het Israëlische militaire bestuur de controle over de watervoorraden naar zich toe. Het droeg de bevoegdheid over aan Mekorot, het Israëlische Nationale Wateragentschap, maar bleef een deel van het water direct beheren. Sindsdien wordt het beschikbare water ongelijk verdeeld tussen Israël en de kolonisten enerzijds en de Palestijnse bevolking anderzijds. Er wordt veel meer en goedkoper water verdeeld aan de kolonisten, terwijl de Palestijnen slechts kleine hoeveelheden krijgen. De waterinfrastructuur is niet goed uitgebouwd. De Palestijnen worden verhinderd om nieuwe boorputten aan te leggen en moeten zich behelpen met reservoirs op het dak om regenwater op te vangen.

Het onderwijssysteem wordt niet rechtstreeks beïnvloed door het Israëlische beleid. De PA mag van Israël eigen scholen beheren en curricula samenstellen. Maar onrechtstreeks ondervindt het onderwijs toch hinder van de militaire heerschappij. Er zijn beperkingen van bewegingsvrijheid door allerlei obstakels en arrestaties van leraars en studenten. De Palestijnen zijn niet toegelaten tot de scholen in de joodse nederzettingen.

Apartheid

Israël heeft een bewust beleid van fragmentatie en enclavevorming gevoerd. Het heeft ervoor gezorgd dat de Westbank geografisch verbrokkelde en dat de Palestijnse gebieden afgesloten raakten. De Palestijnen kunnen geen grond verwerven buiten de eigen zones. Via fysieke en administratieve obstructies kunnen ze zich moeilijk bewegen in de externe ruimte. Op die manier zijn de Palestijnse gebieden in feite reservaten geworden. De Israëli's-joden leven in de aaneengesloten ruimte rond die enclaves. Ze bewegen vrij en krijgen land toegewezen. Zo leven de volken dus apart van elkaar. Er is een institutionele residentiële en sociale segregatie, wat volledig overeenstemt met de criteria van apartheid in dit verband.

Binnen de enclaves mogen de Palestijnen in zekere mate vrij bewegen en wonen. Ze kunnen er hun taal spreken, hun cultuur behouden en hun religie uitoefenen. Het onderwijs kan relatief vrij ingevuld worden. Voor zover ze dat kunnen, mogen ze vrij economie bedrijven. Ze kunnen winkeltjes opzetten, handel drijven of velden bewerken. Binnen de zones is er een zeker politiek zelfbestuur. Maar een samenleving kan niet bestaan op basis van enclaves. De fragmentatie beperkt de politieke, economische en culturele rechten. Bovenop de gevolgen van de fragmentatie is er een algemene institutionele discriminatie vanwege Israël. Israël heeft niet enkel twee samenlevingen gecreëerd die fysiek van elkaar gescheiden zijn, maar er is ook een

scheiding op het vlak van politieke, juridische, economische en culturele rechten. Aan de ene kant bestaat er in zone C een geprivilegieerde dominante Israëliisch-joodse samenleving, met de nederzettingen als kern. Aan de andere kant staat een ondergeschikte Palestijnse ‘verzameling van enclaves’. Er is geen sprake van ‘gescheiden ontwikkeling’. Segregatie en discriminatie vallen samen. De bevolkingsgroepen leven gescheiden en ongelijk.

Op de hele Westelijke Jordaanoever hebben de Palestijnen geen politieke rechten en absoluut geen zeggenschap over het Israëliische bestuur. Dat wordt gedomineerd door de Israëliische overheid, de lokale militaire leiders en de kolonisten. In het gedefinieerde apartheidssysteem was er sprake van één rechtspraak met twee standaarden, maar dit gaat zelfs nog verder. Er zijn twee aparte juridische systemen ingesteld, met twee maten en gewichten, die steevast zwaarder doorwegen voor de Palestijnen. De nationaal-etnische identiteit bepaalt hoe de hele rechtsgang verloopt, van arrestatie en aanklacht, over vervolging, verdediging tot straf. Op ieder niveau van dit juridische proces zijn er frappante ongelijkheden. De vrijheid van meningsuiting is zeer beperkt. Dissidentie, of alles wat daarvoor wordt aangezien, wordt hard onderdrukt, terwijl de kolonisten een grote vrijheid ervaren op dat vlak. De Palestijnse economie is door de fragmentatie en discriminatie geruïneerd. Ze wordt bewust beperkt gehouden en is afhankelijk van de joodse economie. Op economisch vlak ervaren de Palestijnen discriminatie op het vlak van werkgelegenheid, concurrentie, inkomen, ... Israël privilegieert de joodse gemeenschappen, maar negeert de Palestijnse gebieden. Er is een duaal schoolsysteem. De Palestijnen zijn niet toegelaten in door de overheid gefinancierde scholen in joodse nederzettingen, de Israëli's-joden ook niet in Palestijnse scholen. Het Palestijnse onderwijssysteem staat op zichzelf, maar wordt sterk gehinderd door de fragmentatie en repressie. Dat valt te veralgemenen voor het hele culturele veld.

Israël heeft een radicaal etnisch bewind ingevoerd dat verregaande discriminatie en segregatie uitoeft. De situatie op de Westbank komt bijna perfect overeen met de definitie van apartheid. Maar zijn er alsnog verzachtende omstandigheden of argumenten vast te stellen die deze conclusie verhinderen? De acties gaan veel verder dan de veiligheidsoverwegingen waar Israël naar verwijst. Ze zijn duidelijk offensief bedoeld en het resultaat van bewuste plannen. De acties zijn niet geïsoleerd, noch komen ze toevallig samen. Het zijn onderdeeljes van een centraal totaalbeleid. Israël wil een etnisch-joodse dominantie creëren, net als in Israël zelf. Deze ideologie bepaalt al zijn daden. Er is een intensief debat over het juridische statuut van de Westbank: voor de enen is het gebied een rechtmatig deel van Israël, voor anderen is het ‘betwist gebied’ en voor de meesten is het ‘bezet gebied’ waarin de internationale wetgeving op het vlak van bezetting moet gelden. Maar in het licht van dit onderzoek is die discussie overbodig. Het systeem is immers van een zodanige radicale en disproportionele aard dat het niet gerechtvaardigd kan worden aan de hand van historische aanspraken of een juridisch statuut. Ongeacht of het gebied juridisch gezien ‘joods’, ‘betwist’ of ‘bezet’ is, dat kan nooit de onderdrukking van een bevolking legitimeren. En het is duidelijk dat het om meer gaat dan louter bezetting: dat blijkt uit het feit dat die ‘bezetting’ al veertig jaar duurt en uit de aard van de specifieke maatregelen die we hebben besproken. Er zijn dus geen factoren of argumenten in te roepen die de conclusie alsnog kunnen verhinderen. En die conclusie is dat het Israëliische bewind, in de gedaante van het militaire bestuur, op de Westbank een apartheidssysteem heeft geïnstalleerd.

BESLUIT

De situatie waarin de Palestijnse minderheid in Israël en de Palestijnen op de Westbank leven, is al vaak apartheid genoemd. De Israëlische overheid wordt dan beschouwd als een apartheidsregime, zoals de racistische blanke regering in Zuid-Afrika tussen 1948 en 1994. Tot nu toe is dit vooral een politieke en activistische slogan geweest. Het bestaande academisch onderzoek naar de geldigheid van dit label schiet te kort, hoewel het meer en meer opduikt. Daarom heb ik een eigen kritisch onderzoek opgezet. Met de specifieke ervaring in Zuid-Afrika in het achterhoofd, heb ik apartheid gedefinieerd als een systeem met algemene en specifieke kenmerken, als een systeem dat kan voorkomen in elke tijd en ruimte. Vervolgens heb ik de situatie in Israël en de Westbank zo zorgvuldig mogelijk getoetst aan de definitie.

Van elk gerucht is altijd wel iets waar. Het apartheidslabel is niet helemaal uit de lucht gegrepen, zoals de tegenstanders beweren. Algemeen bekeken – in de context van de hele Israëlisch-Palestijnse ruimte – heeft het Israëlische bewind een verreгаande etnische dominantie van de joodse bevolking ten nadele van de Palestijnen ingevoerd, zowel in Israël als op de Westelijke Jordaanoever. Maar die dominantie uit zich in twee verschillende regimes. In Israël is er een etnische staat waarin een joodse overheid de Palestijnse minderheid institutioneel discrimineert en residentieel segregert. De Palestijnen leven er in kleine verspreide gebiedjes; daarbuiten kunnen ze geen grond verwerven. Ook is er op alle maatschappelijke domeinen een serieuze institutionele discriminatie. Dit regime is niet democratisch te noemen, wat Israël ook mag beweren. Maar omwille van de relatieve bewegingsvrijheid en de onmiskenbare aanwezigheid van partiële maar significante rechten is dit ook geen apartheid. We kunnen dit systeem een ‘etnocratie’ noemen.

Op de Westelijke Jordaanoever daarentegen, die algemeen wordt beschouwd als bezet gebied, neemt de joodse dominantie wel de vorm van apartheid aan. Er is een ruimtelijke fragmentatie en enclavevorming in het gebied door het Israëlische beleid van nederzettingen, met de muur, gesegregeerde wegen, checkpoints, verboden zones en andere beperkingen. De Palestijnse dorpen en steden zijn door bewust beleid reservaten geworden. Aan de hand van een pasjessysteem wordt de bewegingsvrijheid ingeperkt. Er is residentieel en sociale segregatie. De Palestijnen kennen geen ‘gescheiden ontwikkeling’. Een militair bestuur, een politieke arm van de centrale Israëlische overheid, heeft het voorbije decennium twee totaal aparte en ongelijke samenlevingen gecreëerd, ten nadele van de Palestijnse bevolking. Aan de ene kant staat de geprivilegieerde joodse samenleving, bestaande uit de kolonisten in hun nederzettingen. Zij zijn volledig verbonden met de staat Israël, met alle voordelen van dien, zoals inspraak in het bestuur, een eerlijke rechtspraak en een gestimuleerde economie. Daartegenover staat de Palestijnse ‘non-samenleving’, bestaande uit talrijke enclaves, die op zich niet leefbaar zijn. Politiek gezien hebben de Palestijnen geen inspraak. De Palestijnse economie is onbestaande en de Palestijnen zijn economisch afhankelijk van Israël. De Palestijnen worden ook stelselmatig benadeeld in een dubbel rechtspraakstelsel. Dit Israëlische beleid is intentioneel, offensief en overstijgt de veiligheidsoverwegingen. Er bestaat dus vandaag wel degelijk een Israëlisch apartheidssysteem op de Westbank, dat trouwens steeds radicaler worden.